

บทที่ 2

แนวคิดของการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การชี้ชัดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและหากมีการชี้ชัดว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิดต่อไป โดยอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานและศาล คือ องค์การสำคัญในกระบวนการนี้

2.1 ระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา

ในการนำคดีมาสู่ศาลและบทบาทของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี ในแต่ละประเทศจะมีที่มาและระบบที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบใหญ่¹ คือระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งมีวิวัฒนาการดังนี้

2.1.1 ระบบไต่สวน

ระบบการไต่สวน มีที่มาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิกในวงการศาสนาคริสต์ เมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลได้ทราบว่ามีมีการกระทำความผิดหรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคมของตนเองแล้ว ผู้มีอำนาจปกครองต้องไต่สวนค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากกล่าวหาหรือไม่และในการหาตัวผู้กระทำความผิดนั้นก็ไม่เป็นหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาคดีที่เคร่งครัด เนื่องจากมุ่งแต่เอาผลที่จะได้รู้ซึ่งข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นมากกว่า² มีการใช้วิธีทรมานต่างๆเพื่อให้จำเลยรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความฟัง ในระบบไต่สวนนี้มีอิทธิพลอย่างมาก

¹ไอสด โกสิน, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, 2538), น.4.

²ประมูล สุวรรณศร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2526), น.2.

ในภาคพื้นยุโรปซึ่งเคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสันตะปาปาแห่งกรุงโรม ซึ่งต่อมาก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี³

ศาลในระบบไต่สวนนี้จะมีบทบาททั้งการสอบสวน ฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีและผู้ถูกกล่าวหาจะมีฐานะเพียงผู้ถูกชักฟอกจากการไต่สวนของศาลในลักษณะกรรมในคดี (Process-Object) การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น ศาลจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือดลสืบพยาน ทั้งนี้ เพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย จะไม่มีบทดัดพยาน แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดสู่ศาล ศาลมีสิทธิรับฟังพยานบอกเล่าได้และศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการพิจารณาโดยเฉพาะคดีอาญาจะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์มีบทบาทในการสืบพยานน้อยมากโจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหาพยานหลักฐานเท่านั้น ดังนั้น ในระบบไต่สวนจะไม่ใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย (in dubio pro reo) จำเลยจึงมีหน้าที่สำคัญในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองให้ชัดแจ้ง พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยก็สามารถนำมาลงโทษแก่จำเลยได้⁴

จะเห็นได้ว่า ระบบไต่สวน ศาลหรือผู้พิพากษาอาชีพเท่านั้น ที่มีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริง การพิจารณาคดีจะเป็นกระบวนการพิจารณาคดีระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐานเท่านั้น ประชาชนจึงไม่มีส่วนร่วมในการใช้อำนาจตุลาการในระบบนี้

³ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543), น.1-2.

⁴ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร:นิติบรรณการ, 2536), น.3-4.

2.1.2 ระบบกล่าวหา

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ซึ่งมีกำเนิดในประเทศอังกฤษ ซึ่งต่อมาได้ถูกนำไปใช้ในประเทศอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งในปัจจุบันนอกจากจะใช้ในอังกฤษแล้ว กฎหมายระบบนี้ยังใช้ในประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น

ระบบกล่าวหาเป็นวิธีการที่พัฒนามาใช้แทนการแก้แค้นกันเป็นส่วนตัวโดยให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้เองในฐานะเป็นผู้กล่าวหา อำนาจนี้ต่อมาได้ขยายไปถึงบรรดาญาติของผู้เสียหายด้วย ผู้ตัดสินคดีไม่มีอำนาจกล่าวหา ยกประเด็นแห่งคดีหรือนำสืบพยาน เรื่องดังกล่าวอยู่ในอำนาจของ ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา ศาลจะเป็นคนกลางพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและด้วยวาจา⁵

การพิจารณาคดีอาญาระบบกล่าวหานี้ อาจแบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาและศาล ซึ่งการแบ่งเช่นนี้เนื่องมาจากในระบบกล่าวหานี้มีวิวัฒนาการจากการพิจารณาคดีในสมัยโบราณที่ใช้วิธีทรมาน (Trial by Ordeal) และการพิจารณาคดีโดยวิธีให้คู่ความต่อสู้กัน (Trial by Battle) โดยจะมีคู่ต่อสู้อยู่สองฝ่าย และมีศาลเป็นคนกลางทำหน้าที่เป็นกรรมการเพื่อควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด ไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน

ระบบกล่าวหาที่เช่นเดียวกับระบบไต่สวนที่การค้นหาความจริงโดยวิธีการทรมานต่อเนื้อตัวร่างกายผู้ถูกกล่าวหาหรือการให้คู่ความต่อสู้กัน ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมในคดี และได้มีการยกเลิกวิธีดังกล่าวแล้วเปลี่ยนผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ต่อมาการพิจารณาคดีโดยวิธีการทรมานหรือต่อสู้ได้ถูกยกเลิก ระบบกล่าวหาจึงได้ใช้วิธีเอาพยานมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ ซึ่งพยานในตอนแรกก็คือเพื่อนบ้านของคู่ความซึ่งนำมาเบิกความกล่าวหา หรือรับรองความประพฤติของจำเลย พยานตามแนวความคิดนี้ต่อมาก็ได้กลายมาเป็นระบบลูกขุน ซึ่งแม้วิธีจะเปลี่ยนแปลงไป แต่แนวความคิดดั้งเดิมที่แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีเป็นสามฝ่ายยังมิอยู่ ซึ่งในคดีอาญาต้องเริ่มคดีโดยโจทก์เป็นผู้กล่าวหา โจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ในระบบนี้เน้นพิเศษว่า จำเลยในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

⁵ John Henry Merryman, The Civil Law Tradition (Stanford University Press, 1969) p.135.

จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นเป็นที่สิ้นสุดเสียว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เมื่อโจทก์นำสืบได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์และที่สำคัญ เอกลักษณะของระบบนี้ยังปรากฏอยู่คือ ศาลและลูกขุนจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและจะเอนเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ ศาลจึงทำหน้าที่เสมือนกรรมการผู้ตัดสินกีฬา ศาลมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลให้คู่ความทั้งสองฝ่าย ดำเนินคดีตามกฎหมายและกติกาวางไว้ในกฎหมายลักษณะพยาน การพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหาถือหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยเป็นพิเศษ โดยต้องพิจารณาคดีในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย มีการซักค้านพยานฝ่ายตรงข้ามและสิทธิของจำเลยที่จะมีทนายความถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น⁶ และอำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานมีจำกัดหรือแทบจะไม่มีเลย ต้องปล่อยให้คู่ความดำเนินคดีหาพยานหลักฐานเต็มที่โดยมีบทตัดพยานที่ได้ขาด

จะเห็นได้ว่า ระบบกล่าวหาจะถือหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยเป็นพิเศษ โจทก์มีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ส่วนศาลมีบทบาทเป็นผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ศาลจะไม่ทำการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย อย่างไรก็ตาม ในระบบกล่าวหาประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจตุลาการโดยมีฐานะเป็นลูกขุนในการพิจารณาพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ

2.1.3 ระบบผสม

ปัจจุบันการดำเนินคดีทั้งในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น ในทางปฏิบัติความแตกต่างของทั้งสองระบบการดำเนินคดีนี้มีไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนต่างยอมรับจุดอ่อนของตน จึงมีการปรับปรุงระบบการพิจารณาโดยนำเอาส่วนที่ดีของอีกระบบหนึ่งมาใช้ จนมีลักษณะที่มีความใกล้เคียงกันเป็น ส่วนใหญ่จนทำให้มีผู้กล่าวว่า การแยกระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนนั้นจะถูกต้องเฉพาะในอดีตเท่านั้น ปัจจุบันทั้งกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ซึ่งเป็นต้นแบบของระบบกล่าวหาและกฎหมายระบบซีวิลลอว์ซึ่งเป็น

⁶ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2549), น.1-3.

ต้นกำเนิดของระบบไต่สวนได้ปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีความใกล้เคียงกันมาก⁷ ประเทศต่างๆ จึงนำข้อดีของทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายลักษณะพยานขึ้นใหม่ เรียกว่า ระบบผสม⁸ (The Mixed System) เพื่อให้การพิจารณาคดีเกิดความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่มีประเทศใดกล่าวได้ว่าประเทศตนใช้ระบบใดระบบหนึ่งอย่างเด็ดขาด

ประเทศซึ่งใช้ระบบซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกที่น่าข้อดีของทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมาสร้างเป็นระบบผสม โดยการนำระบบลูกขุนของประเทศอังกฤษมาใช้ในคดีอาญาอุกฉกรรจ์ ระบบผสมของประเทศฝรั่งเศสนั้น จึงทำให้ลดบทบาทของศาลในการตรวจสอบข้อเท็จจริงมาเป็นของลูกขุน ศาลจะเป็นผู้มีหน้าที่รับข้อกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงที่ลูกขุนวินิจฉัยแล้วจึงพิจารณาบทลงโทษ ซึ่งในคดีอาญาอุกฉกรรจ์ต้องผ่านกระบวนการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนถึงสองชั้นจากผู้พิพากษาสอบสวนในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ซึ่งในทางปฏิบัติไม่เป็นผลดีนัก เนื่องจากลูกขุนของฝรั่งเศสนั้นไม่วางใจผู้พิพากษาในระบบไต่สวนและเกิดความสงสัยเสมอ จึงมักต่อรองกับผู้พิพากษาให้ลงโทษจำเลยสถานเบา มิฉะนั้นจะวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ผิด⁹

⁷ John Henry Merryman , *supra* note 5,p.135.

⁸ ระบบผสม (The Mixed System) ศาสตราจารย์ Francois Garraud ประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส กล่าวว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความของแทบทุกชาติจะเริ่มด้วยระบบกล่าวหาก่อน แล้วต่อมากลางจะวิวัฒนาการไปสู่ระบบไต่สวน และเนื่องจากทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมีทั้งข้อดีและข้อเสียจึงควรนำข้อดีของแต่ละระบบมาใช้ตัดข้อเสียออกไป ฝรั่งเศสหลังการปฏิวัติใหญ่เป็นประเทศแรกที่น่าข้อดีของทั้งสองระบบมาผสมใช้เข้าด้วยกัน เป็นระบบใหม่ใน ปี ค.ศ. 1808 หลังจากนั้นประเทศอื่นๆ ในยุโรปก็ได้เจริญรอยตาม อ้างถึงใน ชวลิต โสภณวัต, “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ” ,ตุลพาท,เล่มที่ 6 ปีที่ 28 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2524), น.39-40.

⁹ กุลพล พลวัน, "การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทยที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน," ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 3 ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ (กรุงเทพมหานคร : สถาบันกฎหมายอาญา, 2540),น.313.

ประเทศซึ่งใช้ระบบคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา มี Federal Rules of Evidence ข้อ 614 ผู้พิพากษามีสิทธิที่จะซักถามพยานและมีสิทธิที่เรียกบุคคลใดมาเป็นพยานศาลได้ เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งในคำเบิกความของพยาน โดยมีเงื่อนไขว่าคำถามของศาลจะต้องไม่ก่อให้เกิดอคติแก่ลูกขุน อาจจะทำให้ดุลพินิจของลูกขุนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้ แต่หากว่าคำถามของศาลมีผลต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีก็อาจทำให้การพิจารณาคดีไม่ชอบได้¹⁰ สหรัฐอเมริกาบัญญัติรับรองระบบการดำเนินคดีในรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาคือเป็นระบบต่อสู้¹¹

จะเห็นได้ว่า ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีวิธีพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาจะให้ความสำคัญต่อการใช้อำนาจทางตุลาการของประชาชนในคณะลูกขุน (Jury) ในการช่วยค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีมากกว่าในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งมีวิธีพิจารณาระบบไต่สวนที่ให้อำนาจผู้พิพากษาอาชีพเป็นหลักในการค้นหาข้อเท็จจริงสำหรับประเทศไทยนั้นจะเป็นเช่นใด ผู้เขียนจะได้นำเสนอในบทที่ 3 ต่อไป

2.2 หลักการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา

2.2.1 หลักการดำเนินคดีแพ่ง

หลักการดำเนินคดีแพ่งเป็นกฎหมายเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสิทธิของเอกชนที่มีต่อกัน โดยให้บุคคลที่ต้องเสียหายบังคับสิทธิของตนเองแก่ผู้ก่อความเสียหายหรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบ โดยเป็นการบังคับให้คืนสู่สภาพก่อนที่จะเกิดความเสียหายเท่าที่เป็นได้ เช่น เอาทรัพย์สินของเขาไปก็ต้องคืนทรัพย์สินแก่เขา หรือให้ได้รับการเยียวยาเป็นค่าเสียหายสำหรับความเสียหายที่ได้รับ ดังนั้นในทางแพ่งผลแห่งความรับผิดชอบ คือ การชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย เป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมากกว่าตัวผู้กระทำความผิดเอง

การดำเนินคดีแพ่งคือการที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้กล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งว่า มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่ง หรือคู่ความฝ่ายใดต้องการใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้มา

¹⁰ พรเพชร วิชิตชลชัย, "การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกา" อุลยพาห, เล่ม 2 (เมษายน - มิถุนายน 2538), น.105.

¹¹ John Baldwin and Michael McConville, Doubtful Conviction by Jury, Criminal Law Review (1979) p.230.

ซึ่งการรับรอง (Acknowledgement)คุ้มครอง (Protection) และบังคับ (Enforcement) ตามสิทธิของตน ไม่ว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีฐานะเช่นใด ซึ่งการฟ้องคดีแพ่งนั้นคู่ความต้องมีฐานะเท่าเทียมกัน¹²

หลักการดำเนินคดีแพ่งต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องทฤษฎีการต่อรองหรือสัญญาที่เรียกว่า “หลักความตกลง” (Negotiation Principle) ซึ่งปรัชญาของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเน้นที่การประนีประนอม ซึ่งให้ศาลพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกัน โดยคู่ความในคดีแพ่งสามารถตกลงในเรื่องต่างๆ ได้เสมอไม่ว่าจะเป็นการไกล่เกลี่ยเจรจาต่อรองหรือประนีประนอมยอมความกัน หากความตกลงของคู่ความนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งเมื่อคู่ความตกลงกันอย่างไรแล้วศาลต้องปฏิบัติตามความตกลงนั้น¹³

2.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญา เป็นภารกิจหนึ่งของรัฐในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน โดยส่วนรวมและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลย โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หากมีการชี้ขาดว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็จะนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิด ในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์กระบวนการค้นหาความจริงจะต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาวินิจฉัยซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

การวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญาของศาลนั้น ยึดถือเป็นสากลว่า บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะ

¹² พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกนโกร จำกัด, 2542), น.3.

¹³ อภิชาติ ผลเจริญพงศ์ “อำนาจพิจารณาคดีอาญาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ”, (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น.40.

พิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย¹⁴ (Presumption of innocence) กรณีมีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์ให้กับจำเลย (In dubio pro reo) ในคดีอาญาการปล่อยผู้กระทำความผิดเนื่องจากพิสูจน์ได้ไม่แน่ชัด ดีกว่าจะลงโทษผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น ในคดีอาญาศาลต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากเหตุอันควรสงสัย (proof beyond reasonable doubt) ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงจึงลงโทษจำเลยได้ การฟังข้อเท็จจริงอย่างใดว่าจะเป็นที่ยุติจึงต้องไม่ใช่การที่โจทก์มีพยานหลักฐานที่มีเหตุผลน่าเชื่อถือมากกว่าจำเลยอย่างในคดีแพ่ง¹⁵

การดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญามีความแตกต่างกัน เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับบุคคล คดีอาญาเป็นเรื่องส่วนรวมที่คดีเริ่มต้นเมื่อรู้ว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น การดำเนินคดีอาญาจึงเริ่มต้นก่อนการฟ้องคดีต่อศาล¹⁶ ซึ่งผู้ทำการศึกษาจะได้นำเสนอถึงความแตกต่างในการได้มาซึ่งข้อเท็จจริงทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาดังนี้ การบังคับใช้กฎหมายอาญาต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ในคดีอาญาต้องใช้ “หลักการตรวจสอบ” (Examination Principle) เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในคดี ศาลมีหน้าที่ต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหาและศาลมีอำนาจตรวจสอบค้นหาความจริงได้โดยปราศจากข้อผูกมัดใดๆ ศาลเป็นผู้ถามพยานจนกว่าจะเป็นที่พอใจ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของพยานด้วยการถามค้านพยานอย่างในระบบกล่าวหา ในคดีอาญาจึงทำกันไม่ได้เพราะการทำกันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ “หลักความตกลง”¹⁷

ประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ มีหลักการดำเนินคดีอาญาแตกต่างกับประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์บทบาทของศาลและคู่ความที่มีต่อกระบวนการหาความจริง (Fact-Finding) ประเทศเยอรมนีและฝรั่งเศสใช้ “หลักการค้นหาความจริงตามเนื้อหา” ศาลไม่ถูก

¹⁴Universal Declaration of Human Right 1948 (ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) ข้อ 11 (1) และ International Covenant on Civil and Political Rights 1966 (กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง) ข้อ 14 (2)

¹⁵Stephen A Saltzburg, American Criminal Procedure , third edition, (Minnesota : West Publishing Co., 1986) p.743 -745.

¹⁶ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), น.31.

¹⁷ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา , พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.41-50.

จำกัดแต่เฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอมา แต่ศาลต้องพยายามค้นหาความจริงแห่งคดีด้วยตนเอง แต่ระบบคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาจะไม่แยกบทบาทของศาลในการดำเนินคดีแพ่งกับคดีอาญาออกจากกัน¹⁸ ศาลมีบทบาทวางตัวเป็นกลางปล่อยให้โจทก์จำเลยต่อสู้กันในทางอรรถคดีเป็นหลัก เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเข้าตรวจสอบข้อเท็จจริงได้

2.3 หลักการค้นหาความจริง

ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา หรือระบบการสืบพยานในคดี ในบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาจะมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับกฎหมาย คือ ในระบบ Common Law การค้นหาความจริงในคดีอาญาดำเนินไปในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversarial System) ส่วนในระบบ Civil Law การค้นหาความจริงในคดีอาญาดำเนินไปในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า “หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา” (Inquisitionsprinzip) ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับการดำเนินคดีในระบบไต่สวน (Inquisitionsprozess) และจากความสับสนในสองเรื่องนี้ จึงทำให้นักกฎหมายสับสนและสรุปว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศ Civil Law ใช้ระบบไต่สวน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน¹⁹

2.3.1 ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law System)

ประเทศในระบบ Common Law เป็นการดำเนินคดีอาญาในระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular prosecution) ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลย ส่วนการสืบพยานในศาลนั้นศาลจะวางตัวเป็นกลางหรือวางเฉย (Passive role) โดยปล่อยให้คู่ความตีแผ่พยานของตนต่อศาล ดังนั้น ระบบการค้นหาความจริงที่เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ จึงเป็นระบบที่พัฒนาขึ้นในประเทศกลุ่ม Common Law คือ ประเทศอังกฤษ แล้วต่อมาพัฒนาไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศในเครือจักรภพ

¹⁸ อุดม รัฐอมฤต, "แนะนำหนังสือ คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานของศาสตราจารย์ โสภณ รัตนกร," วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 24 ,น.178.(มีนาคม 2537)

¹⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง(บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 8 , (วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม,2548) น.9.

อาจเรียกอีกอย่างว่าระบบการสืบพยานแบบการค้นหาความจริงตามแบบระบบการต่อสู้กันนี้ เป็นวิธีค้นหาความจริงหนึ่งซึ่งมุ่งโดยตรงต่อการพิจารณา ศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัดเพื่อมิให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีในชั้นศาล ผู้พิพากษาจะไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยความจริงในคดีและไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่แย้งกัน²⁰ เพราะหน้าที่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความที่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือตามที่ศาลสั่ง ถ้าไม่ปฏิบัติตามพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ก็ยอมแพ้ในประเด็นข้อนั้น

การค้นหาความจริงของระบบการสืบพยานในลักษณะนี้จะเข้าไปในทำนองที่เมื่อมีบุคคลใดกล่าวหาฟ้องร้องว่าผู้อื่นกระทำความผิด บุคคลผู้กล่าวอ้างนั้นจะต้องนำสืบให้ได้ความตามที่กล่าวหาและอีกฝ่ายสามารถนำสืบหักล้างได้ โดยคู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันในการนำเสนอพยานหลักฐานเหมือนคดีแพ่ง อาจเป็นการต่อสู้แข่งขันกันอันจะทำให้ระบบการสืบพยานในลักษณะนี้ บทบาทของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณามีลักษณะเด่นชัดยิ่งกว่าบทบาทของศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ข้อดี คือความไว้วางใจ (reliability) แต่ถ้าเป็นการต่อสู้กันมากเกินไปก็อาจนำไปสู่ความชอบกฎหมายที่ผิดเพี้ยนไป (legitimate distortion) หรือการปิดบังซ่อนเร้นข้อเท็จจริงที่พิจารณา

ทางปฏิบัตินั้น นักกฎหมาย Common Law ต่างเห็นไปในแนวเดียวกัน คือถือว่าหากศาลและลูกขุนพยายามกระทำการใดๆ เพื่อการหาความจริงด้วยตนเองแล้ว จะถือว่าการพิจารณาความผิดในคดีอาญาในประเด็นสำคัญแห่งคดีจะผิดพลาด ซึ่งในที่สุดแล้วการค้นหาความจริงจะหาไม่ได้เลย อีกทั้งการที่ผู้พิพากษาทำหน้าที่ค้นหาความจริงเองอาจจะทำให้ผู้พิพากษามีอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เมื่อระบบนี้ได้ให้สิทธิแก่คู่ความในการต่อสู้ทางคดีกันนั้นจึงได้สร้างหลักแห่งความเป็นธรรมขึ้น (Principle of Fairness) โดยคู่ความต้องมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน (on equal footing) ในการค้นหาความจริงเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี เพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบกันในคดีระหว่างคู่ความทั้งสอง นอกจากนี้ยังกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจำกัดพยานของคู่ความในแต่ละฝ่ายเอาไว้ให้เหลือแต่พยานหลักฐานที่สมควรเข้าสู่การพิจารณาคดีเท่านั้น จึงมีการสร้างหลักเกณฑ์ในการจำกัดพยาน เช่น หลักพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best evidence rule) หรือหลักใน

²⁰ สมทรัพย์ นำอำนวย, “บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.7.

เรื่องบทตัดพยานบอกเล่า (rule against hearsay) เข้ามาจำกัดการสืบพยาน และในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของตนในคดี หลักเรื่องการถามค้านพยานโดยคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Cross examination) จึงเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงในระบบนี้ แม้ระบบนี้ศาลจะไม่ใช่ว่าผู้ชี้ขาดและพิจารณาข้อเท็จจริง (trier of fact) แต่ก็มีระบบลูกขุน (Jury) ทำหน้าที่นี้ จะชี้ขาดว่าจำเลยกระทำความผิด (guilty) หรือไม่ผิด (not guilty) และผู้พิพากษาจะทำหน้าที่คอยเสริมอำนาจของคณะลูกขุน โดยจะมีวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายและต้องพิพากษาไปตามมติของคณะลูกขุน ลูกขุนนั้นเป็นเพียงบุคคลธรรมดาที่ไม่ได้มีความรู้ในทางกฎหมายแต่การที่กฎหมายยอมให้เข้ามามีบทบาทได้นั้น เนื่องจากจารีตประเพณีที่สืบเนื่องกันมาหลายร้อยปี²¹

2.3.2 ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law System)

ประเทศ Civil Law เป็นการดำเนินคดีระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ (State Prosecution) บางที่เรียก “การพิจารณาคดีตามระบบฝรั่งเศส” เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1808 เป็นตัวอย่างและมีอิทธิพลต่อการบัญญัติของกฎหมายต่างๆทั่วโลก²² ซึ่งตามระบบดังกล่าว รัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยอัยการเป็นผู้ค้นหาความจริงตั้งแต่ชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนศาลก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงโดยไม่วางเฉย (Active role) อาจเรียกอีกอย่างว่า วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Non-adversary system) หรือการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip)²³ ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในกลุ่มประเทศระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี เป็นต้น

²¹ วิสันต์ เพิ่มทวีผล, “การตรวจสอบและการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), น.53.

²² อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา, รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), น.486.

²³ ประทุมพร กัดคำ, “การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น.6-7.

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง หมายถึง การที่ศาลพิจารณาลักษณะจะต้องค้นหาความจริงด้วยตัวศาลเอง ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งโจทก์และจำเลย นอกจากพยานที่กล่าวมาแล้ว ศาลอาจพิจารณาพยานที่ศาลเรียกมาให้การด้วย เพื่อให้ได้ความตามความเป็นจริงว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานให้ได้ความจริงด้วยแทนที่จะเป็นการนำเสนอและซักถามจากโจทก์จำเลย²⁴ ผู้พิพากษาจะมีหน้าที่โดยตรงในการค้นหาความจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิด คู่ความไม่ได้มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริงเช่นเดียวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาแบบต่อสู้กันหรือการค้นหาความจริงตามแบบ เพราะระบบนี้มีเจตนาที่จะค้นหาความจริงไม่ใช่ค้นหาความผิด ซึ่งจะเน้นหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อการค้นหาความจริงโดยไม่จำต้องขึ้นกับความเชี่ยวชาญของคู่ความในการนำเสนอพยานให้ประจักษ์แก่ศาล และไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก แต่ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นได้มากเพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจและรับฟังพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงไม่มีลักษณะต่อสู้กันระหว่างฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย หากเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิด โดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะเข้าไปสอบสวนค้นหาความจริงจากผู้กล่าวหา โดยถือว่าองค์กรเหล่านี้ไม่ว่าตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลไม่เป็นปฏิบัติกับผู้ถูกกล่าวหา ทำให้องค์กรที่มีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมต่างๆ ของรัฐไม่อาจเป็นคู่ความกับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นประชาชนในรัฐได้ เช่น การกำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีในความผิดอาญานั้น ถือเป็นเพียงแบบพิธีเท่านั้น ซึ่งแท้จริงพนักงานอัยการจะต้องทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมและค้นหาความจริงมากกว่าจะตั้งตนเป็นโจทก์เพื่อหักล้างและพยายามหาทางชนะคดีให้ได้อย่างเดียว²⁵ แต่ด้วยการที่กฎหมายไทยแยกส่วนของการสอบสวนไว้กับความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นการผิดระบบเพราะพนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่สั่งคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้อง อีกทั้งมีหน้าที่ไปว่าความในศาลในกรณีที่

²⁴ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2528), น.2.

²⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 19, น.11-12.

ยื่นฟ้องกลับไม่มีส่วนไปรู้เห็นการสอบสวนหรือการรวบรวมพยานหลักฐานที่จะนำมาพิจารณาสั่งคดีและที่จะนำสืบต่อศาลนั้นเลย²⁶

ดังนั้น หลักการค้นหาความจริงของระบบนี้องค์กรในการดำเนินคดีของรัฐทุกฝ่ายจึงมีหน้าที่ค้นหาความจริง ในชั้นเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานมีหน้าที่ค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด และในชั้นศาล ทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง ศาลเองก็จะวางเฉยไม่ได้ ในการค้นหาความจริงของศาลนั้น ศาลไม่ผูกมัดกับแบบหรือคำร้องคำขอของผู้ใด เช่นเดียวกับศาลมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจ²⁷ และมีอำนาจค้นหาความจริงได้ทุกวิถีทาง รวมทั้งจะทำหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริงเอง²⁸

2.4 หลักการรับฟังพยาน

2.4.1 หลักวาจา

การพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำด้วยวาจา กล่าวคือ พยานที่นำมาสืบในศาลต้องมาเบิกความต่อหน้าศาล หรือข้อเท็จจริงบางอย่างที่มีอยู่ในพยานเอกสาร ต้องนำมาอ่านหรือแถลงในศาล เพื่อให้เข้าใจกันทุกฝ่าย ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนคดีเท่านั้น และจะนำข้อเท็จจริงนอกสำนวนมาวินิจฉัยไม่ได้แม้ว่าข้อเท็จจริงนั้นจำเลยจะยินยอมให้นำมาเป็นพยานก็ตาม

อย่างไรก็ตาม หลักกว่านี้จะใช้เฉพาะกรณีที่ศาลพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับความผิดผู้กระทำผิดและสภาพบังคับเท่านั้น ส่วนการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเรื่องอื่นๆไม่จำต้องกระทำด้วยวาจา ได้แก่ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเงื่อนไขระงับคดี ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเงื่อนไขการลงโทษ²⁹ เป็นต้น

²⁶ ขาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, “ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา : ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย,” อัยการนิเทศ 60,2541,น.64.

²⁷ เข้มชัย ชุตินวงศ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 24, น.14-15.

²⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 19, น.13.

²⁹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น. 66-67.

หลักวาจา จะตรงข้ามกับหลักลายลักษณ์อักษร ซึ่งศาลจะพิจารณาข้อความที่เขียนไว้ในสำนวนเท่านั้น³⁰

2.4.2 หลักพยานโดยตรง

หลักพยานโดยตรงมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับ “หลักวาจา” อย่างมาก กล่าวคือ ในหลักพยานโดยตรง มีประเด็นที่ต้องคำนึง 2 ประการ คือ การสืบพยานต้องกระทำโดยตรง และ พยานโดยตรง ซึ่งหมายความว่า การสืบพยานเป็นหน้าที่ของศาล สำหรับ “พยานโดยตรง” หมายความว่า ศาลจะต้องวินิจฉัยคดีตามเหตุผลที่ได้มาจากการสืบพยาน ศาลจะรับฟังคำให้การพยานที่จดไว้ในชั้นสอบสวน หรือไต่สวนมูลฟ้องว่าเป็นคำให้การของพยานผู้นั้นแทนการมาเบิกความไม่ได้ แม้แต่พยานบุคคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญก็ต้องมาเบิกความในศาล เพราะความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลเป็นสาระสำคัญ ซึ่งจะได้มาก็คือเมื่อได้เห็นตัวและจากการสังเกตการให้การเท่านั้น³¹

2.4.3 หลักเปิดเผย

หลักเปิดเผย³² หมายความว่า ในการพิจารณาและสืบพยานในศาล ประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าฟังได้ ซึ่งตรงข้ามกับการพิจารณาลับ ซึ่งจะกระทำได้เฉพาะเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวข้องด้วยความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะเป็นการพิจารณาโดยเปิดเผยหรือเป็นการพิจารณาลับ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลก็ต้องอ่านโดยเปิดเผยเสมอ³³

³⁰ หยุต แสงอุทัย, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา, (พระนคร:เกษมบรรณกิจ, 2511), น. 16.

³¹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น. 67-68.

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง ได้นำหลักเปิดเผยนี้มาบัญญัติไว้

³³ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น. 68-69.

2.4.4 หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน³⁴ หมายถึง การที่ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างเต็มที่ในการจะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่ได้นำเสนอ หรือปรากฏในคดีมีความน่าเชื่อถือเพียงใด ดังนั้น กฎหมายจึงไม่มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชั่งน้ำหนักพยานในกฎหมาย ศาลเองก็ไม่ผูกพันที่จะต้องเชื่อความเห็นของพยานผู้ชำนาญการพิเศษว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอไป แม้ว่าพยานผู้นั้นจะมีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่ให้ความเห็นโดยเฉพาะก็ตาม³⁵

2.4.5 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย³⁶ เป็นหลักสากลและเป็นหลักของคดีอาญา โดยเฉพาะ หมายความว่าในกรณีที่ศาลพิจารณาพยานหลักฐานที่นำมาพิสูจน์ทั้งหมดแล้ว ยังมีความสงสัยโดยเหตุอันสมควรว่าจำเลยนั้นจะเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ต้องถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้อง

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยนี้ มุ่งคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ เพราะการลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นทำผิด (Proof beyond reasonable doubt) และหากยังเป็นที่สงสัยก็จะยกฟ้องปล่อยไป ดีกว่าจะลงโทษผู้นั้น ซึ่งกฎหมายเลือกจะปล่อยผู้ที่กระทำผิด 10 คนดีกว่าจะลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว

ขอบเขตของหลักนี้ จะใช้เฉพาะความสงสัยในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย ได้แก่ การกระทำของจำเลยครบองค์ประกอบความผิดหรือไม่ แต่ถ้าเป็นความสงสัยในข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิด จะนำมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้³⁷

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคแรก ได้นำหลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

³⁵ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ,พิมพ์ครั้งที่ 9 แก้ไขเพิ่มเติม 2 เล่มที่ 1, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น.39.

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง ได้นำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยมาบัญญัติไว้

³⁷ ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 35, น.40.

หัวข้อที่ 2.3-2.4 เป็นหลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแม้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน แต่หลักการดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิดที่แท้จริงนั้นมีลักษณะที่เหมือนกัน จึงเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศได้ยอมรับและนำไปใช้ สำหรับประเทศไทยก็นำหลักดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในคดีทรัพย์สินทางปัญญาต่างประเทศ

ประชาชนอาจมีส่วนร่วมในคดีทรัพย์สินทางปัญญาได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การเป็นลูกขุน ผู้พิพากษาสมทบ และผู้เชี่ยวชาญของศาล ซึ่งสามารถแบ่งประเทศที่มีลูกขุนร่วมพิจารณาพิพากษาคดี (โปรดดูข้อ 2.5.1 และข้อ 2.5.2) และประเทศที่ไม่มีลูกขุนร่วมพิจารณาพิพากษาคดี (โปรดดูข้อ 2.5.3) ผู้ทำการศึกษาจะได้นำเสนอการใช้อำนาจตุลาการโดยประชาชนในต่างประเทศ ดังนี้

2.5.1 ประเทศอังกฤษ

การใช้อำนาจตุลาการโดยประชาชนในอังกฤษเริ่มมีขึ้นในสมัยของพระเจ้าเฮนรีที่ 2 เนื่องจากการที่จะค้นหาความจริง ในประเทศอังกฤษนั้นเป็นเรื่องของความเชื่อมั่นในศาสนาและความมั่งคั่งในทางไสยศาสตร์ แต่ก็ไม่สามารถแสวงหาความจริงด้วยเหตุนี้เองพระเจ้าเฮนรีที่ 2 จึงทรงสนับสนุนระบบการพิจารณาโดยอาศัยลูกขุน (Jury) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี³⁸ และระบบลูกขุน (Jury) ก็ยังถือกันว่าเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญที่สุดหลักหนึ่งด้วย³⁹ ระบบลูกขุนเป็นหลักประกันของราษฎรในอันที่จะรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ได้รับความอยุติธรรมจากการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์รวมตลอดทั้งการใช้อำนาจตุลาการโดยมิชอบ คดีอาญาและคดีแพ่งส่วนใหญ่

³⁸ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, คำบรรยายกฎหมายเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายของประเทศแองโกลแซกซอน, (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), น. 47

³⁹ เพิ่งอ้าง, น. 204.

ได้รับการพิจารณาโดยลูกขุน (Jury) และสิทธิของคู่ความในอันที่จะให้มีการพิจารณาคดีของตนโดยลูกขุนนั้นเป็นสิทธิที่สำคัญของประชาชนที่หวงแหนกันในขณะที่นั้น ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้กล่าวไว้ในเรื่องของการใช้อำนาจตุลาการของลูกขุนในคดีอาญาว่า “ระบบลูกขุนเป็นเครื่องขีดขึ้นระหว่างสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์” ซึ่ง Lord Camden กล่าวไว้ในเรื่องของลูกขุนว่า “การพิจารณาโดยลูกขุน (Jury) นั้นเป็นรากแก้วของหลักรัฐธรรมนูญอังกฤษ หากปราศจากเสียซึ่งการพิจารณาโดยลูกขุนแล้วระบบการปกครองของอังกฤษย่อมยุบสลายลงโดยสิ้นเชิง”⁴⁰

2.5.1.1 ระบบศาลในประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศหลักที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาแบ่งตามลำดับชั้นของศาลได้ ดังนี้⁴¹

- 1) ศาลสูงสุดของประเทศ ได้แก่ ศาลสภาขุนนาง (House of Lords)
- 2) ศาลสูงชั้นกลาง ได้แก่
 - 1.1) ศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา (Court of Appeal Criminal Division)
 - 1.2) ศาลคราวน์คอร์ท (Crown Court)⁴²
 - 1.3) ศาลไฮคอร์ท แผนกควีนส์เบนช์ (Queen's Bench Divisional Court)
- 3) ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลมาจิสเตรทคอร์ท (Magistrate Court)

1) ศาลสภาขุนนาง (The House of Lords)

ศาลสภาขุนนาง ซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุดของประเทศอังกฤษนี้เป็นสถาบันเดียวกับสภาขุนนางในรัฐสภาของอังกฤษ (British Parliament) คดีที่ขึ้นมาสู่ศาลนี้จะได้รับการพิจารณาโดยคณะกรรมการกฎหมายของสภา ซึ่งประกอบด้วย ลอร์ดชานเซลเลอร์ (Lord Chancellor)

⁴⁰ R.M.Jackson: The Machinery Justice in England, Trial by jury is indeed the foundation of our free constitution ; take that away ,and the whole fabric will soon moulder into dust (London: Cambridge University, 1967) p. 302.

⁴¹ สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), น.189.

⁴² The Court Act S.1 (1) กำหนดให้ศาลคราวน์คอร์ทเป็นศาลหนึ่งในศาลสูง (Supreme Court)

ลอร์ดส์ ออฟ แอปเพิล อิน ออดีนารี⁴³ (Lords of Appeal in Ordinary) และ เพียร์ (peers) ซึ่งดำรงตำแหน่งทางตุลาการ⁴⁴ ส่วนสมาชิกอื่นๆ ของสภาขุนนางไม่มีกฎหมายห้ามมิให้เข้าร่วมในการพิจารณาด้วย แต่โดยธรรมเนียมปฏิบัติแล้วสมาชิกเหล่านี้จะไม่เข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 คน เป็นองค์คณะทำการพิจารณาว่าคดีที่อุทธรณ์มาทั้งปวง แต่ปกติจะนั่งพิจารณา 5 คน⁴⁵ ผู้พิพากษาแต่ละคนจะเขียนคำวินิจฉัยของตนเองผลของคดีถือตามเสียงข้างมาก

ศาลสภาขุนนางมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา⁴⁶ ในคดีอาญาศาลสภาขุนนางมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา และจากศาลไฮคอร์ท แผนกควีนเบนช์ ซึ่งทั้งโจทก์และจำเลยอาจอุทธรณ์ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาหรือจากศาลสภาขุนนางก่อน โดยเหตุผลว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญอันเกี่ยวกับสาธารณะประโยชน์ (point of law of general public importance)⁴⁷ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้คดีเล็กๆ น้อยๆ หรือคดีที่มีได้มีความสำคัญขึ้นสู่ศาลสูง

2) ศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา (Court of Appeal (Criminal Division))

พระราชบัญญัติ เดอะ คริมีนัล แอปเพิล แอ็ค (The Criminal Appeal Act 1966) กำหนดให้ศาลอุทธรณ์แบ่งเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีแพ่ง และคดีอาญา สำหรับคดีอาญาศาลนี้มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลคราวน์คอร์ท ผู้พิพากษาประกอบด้วย ลอร์ดชีฟเจสตีส์ (Lord chief Justice) ลอร์ดเจสตีส์ ออฟแอปเพิล (Lord Justice of Appeal)⁴⁸ และผู้พิพากษาบางคน

⁴³ กฎหมายกำหนดให้มีได้อย่างมาก 11 คน ปัจจุบันมี 9 คน, 7 คน เป็นผู้พิพากษาอังกฤษ ส่วนอีก 2 คน เป็นผู้พิพากษาจากสกอตแลนด์

⁴⁴ เพียร์ คือ ขุนนางที่เป็นสมาชิกในสภาเฮาส์ ออฟ ลอร์ด ได้แก่ ลอร์ด ชานเซลเลอร์ ในฐานะเป็นประธานรัฐสภา ลอร์ด ออฟ แอปเพิล (Lord of Appeal) และสมาชิกของพรวิ เคราน์ซิล (Privy Council) และผู้พิพากษาบางคนจาก ซุพพรีม คอร์ท

⁴⁵ ในกรณีพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาจะพิจารณาโดยผู้พิพากษา 3 คน

⁴⁶ ในคดีแพ่งมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลสกอตแลนด์ และนอร์ธเทอน ไอร์แลนด์ ด้วยแต่คดีอาญาพิจารณาเฉพาะที่อุทธรณ์จากศาลอุทธรณ์อังกฤษและนอร์ธเทอน ไอร์แลนด์เท่านั้น

⁴⁷ The Administration of Justice Act 1960

⁴⁸ ได้รับการแต่งตั้งโดยพระราชินีตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรี จากผู้พิพากษาหรือบาริสเตอร์ที่ทำงานมาแล้วอย่างน้อย 10 ปี มีจำนวน 14 คน

จากศาลไฮคอร์ต ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เมื่อนั่งเต็มองค์ ประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 คน สำหรับกรณีที่ไม่ต้องได้รับการพิจารณาเต็มองค์ ผู้พิพากษา 1 หรือ 2 คน มีอำนาจทำการพิจารณาและมีคำสั่งได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของอุทธรณ์ องค์คณะผู้พิพากษาจะทำคำพิพากษารวมกันเป็นฉบับเดียว ยกเว้นในกรณีที่ผู้พิพากษาซึ่งนั่งเป็นประธานเห็นว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งถ้าแยกกันทำคำพิพากษาจากการสะกดกว่า จะให้แยกกันทำคำพิพากษาก็ได้ ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในศาลล่างมาแล้วจะมานั่งพิจารณาในชั้นอุทธรณ์อีกไม่ได้ ศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาไม่ถูกบังคับให้ต้องวินิจฉัยตามแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาเดิมของตนอย่างเคร่งครัด ศาลนี้อาจไม่วินิจฉัยตามแนวเดิมได้เมื่อเห็นว่าข้อกฎหมายดังกล่าวไม่ถูกต้อง ซึ่งแตกต่างกับศาลอุทธรณ์แผนกคดีแพ่ง

3) ศาลคราวน์คอร์ต (Crown Court)

พระราชบัญญัติ เดอะ คอร์ต แอค (The Courts Act 1971) กำหนดให้ศาลคราวน์คอร์ตเป็นศาลหนึ่งในศาลสูง (Supreme Court) มีอำนาจพิจารณาเห็นคดีอาญาที่ต้องพิจารณาโดยใช้ลูกขุน (Trial on indictment) มีเขตอำนาจครอบคลุมการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในอังกฤษและเวลส์⁴⁹ ผู้พิพากษาของศาลคราวน์คอร์ต ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลไฮคอร์ต (High Court Judge) ผู้พิพากษาเซอร์กิต (Circuit Judge) และรีคอร์ดเดอร์ (recorder) ผู้พิพากษาคณะใดคณะหนึ่งมีอำนาจนั่งพิจารณา หรือรวมกับจัสติสออฟเดอะพีซ (Justices of the Peace) ไม่น้อยกว่า 2 คน และไม่เกิน 4 คน ทำการพิจารณาคดีบางประการ ลอร์ดชานเซลเลอร์ มีอำนาจที่จะร้องให้ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มานั่งพิจารณาในศาลคราวน์คอร์ตได้ในกรณีเช่นนี้ ผู้พิพากษานั้นมีฐานเช่นเดียวกับผู้พิพากษาศาลไฮคอร์ต คดีที่พิจารณาโดยวิธีอินดิคต์เมนต์ (Trial on indictment) นี้ ผู้พิพากษาจะทำการพิจารณาคดีร่วมกับคณะลูกขุน แต่เมื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลมาจีส์เตรท เฉพาะผู้พิพากษาเท่านั้นที่นั่งพิจารณา

ผู้พิพากษาศาลไฮคอร์ต (High Court Judge) ผู้พิพากษาคณะใดคณะหนึ่งในศาลไฮคอร์ตมีอำนาจมานั่งพิจารณาคดีในศาลคราวน์คอร์ตได้ แต่ปกติจะเป็นผู้พิพากษาจากแผนกควีนเบนท์

ผู้พิพากษาเซอร์กิต (Circuit Judge) เป็นตำแหน่งผู้พิพากษาที่อยู่ในศาลคราวน์คอร์ต ได้รับการแต่งตั้งโดยพระราชินี (The Queen) ภายใต้การแนะนำของลอร์ดชานเซลเลอร์ ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นบารริสเตอร์ (Barrister) มาก่อนอย่างน้อย 10 ปี หรือเป็น

⁴⁹ ระบบกฎหมายอังกฤษใช้เฉพาะในอังกฤษกับเวลส์เท่านั้น ไม่รวมถึงระบบกฎหมายของสกอตแลนด์หรือไอร์แลนด์เหนือ

รีคอร์ดเดอร์ (recorder) ไม่น้อยกว่า 5 ปี และลอร์ดชานเซลเลอร์ต้องพอใจด้วยว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งนี้ ถือเป็นผู้พิพากษาในศาลเคาน์ตีคอร์ท (County Court) ด้วยไปในตัว⁵⁰ ผู้พิพากษาเซอร์กิต เกษียณอายุเมื่อมีอายุครบ 72 ปี แต่ลอร์ดชานเซลเลอร์ มีอำนาจต่ออายุให้ได้จนถึงอายุ 75 ปี เมื่อเห็นว่ามีควมจำเป็นเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน

รีคอร์ดเดอร์ (recorder) เป็นตำแหน่งผู้พิพากษานอกเวลา (Part-time Judge) ของศาลคราวน์คอร์ท แต่งตั้งโดยพระราชินีภายใต้การแนะนำของลอร์ดชานเซลเลอร์ ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นบาริสเตอร์ หรือโซลิซิเตอร์ (Solicitor) มาไม่น้อยกว่า 10 ปี รีคอร์ดเดอร์จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งโดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอน เกษียณอายุเมื่อมีอายุครบ 72 ปี เมื่อครบเทอมแล้ว ลอร์ดชานเซลเลอร์มีอำนาจต่อกำหนดเวลาได้อีกจนกระทั่งอายุครบ 75 ปี ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ลอร์ดชานเซลเลอร์ อาจให้ออกจากตำแหน่งได้ เมื่อเห็นว่าเป็นผู้ไม่มีความสามารถ มีความประพฤติไม่ดี หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

จัสติสออฟเดอะพีส (Justice of the peace) หรือจัสติส (Justice) ตำแหน่งจริงเป็นตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลมาจีสเตรทคอร์ท ในกรณีที่ศาลคราวน์คอร์ท พิจารณาคดีที่อุทธรณ์จากศาลมาจีสเตรทคอร์ท จะทำการพิจารณาคดีโดยไม่ใช้คณะลูกขุน องค์คณะหนึ่งร่วมกับจัสติสอย่างน้อย 2 นาย (ไม่เกิน 4 นาย) ทำการพิจารณาพิพากษา⁵¹ คำพิพากษาถือตามเสียงข้างมาก และในกรณีที่มีเสียงเท่ากัน ผู้พิพากษาซึ่งเป็นประธานมีสิทธิออกเสียงชี้ขาดได้อีกครั้งหนึ่ง (Casting vote) จัสติสที่จะมานั่งร่วมพิจารณาในศาลคราวน์คอร์ทจะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตที่ความผิดเกิด

ศาลคราวน์คอร์ท ซึ่งทำการพิจารณาในมหานครลอนดอน รู้กันทั่วไปในนามว่าเดอะเซ็นทรัล คริมีนัลคอร์ท (The Central Criminal Court) หรือโอลด์เบลลีย์ (Old Bailey) ซึ่งลอร์ดเมย์ (Lord Mayor) และแอลเดอร์แมน (Aldermen) เป็นผู้พิพากษาโดยตำแหน่ง (Officio justice) มีอำนาจนั่งพิจารณาคดีอาญาทุกชนิดที่เกิดในเขตมหานครลอนดอน

⁵⁰ ศาลเคาน์ตีคอร์ท คือ ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ศาลไฮคอร์ท และรีคอร์ดเดอร์ จะเป็นผู้พิพากษาในศาลเคาน์ตีคอร์ทโดยตำแหน่ง

⁵¹ องค์คณะที่ประกอบด้วยผู้พิพากษาดังกล่าวยังมีอำนาจพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจศาลคราวน์คอร์ท ในฐานะศาลชั้นต้นบางประเภท เช่น กรณีที่ศาลมาจีสเตรท ส่งคดีมาให้พิจารณาลงโทษ เนื่องจากเห็นว่าจำเลยควรได้รับการลงโทษเกินกว่าอำนาจตน

4) ศาลไฮคอร์ต (The High Court)

อำนาจศาลไฮคอร์ตที่เกี่ยวกับคดีอาญาเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพิเศษ เช่น อำนาจในการออกหมายพิเศษต่างๆ (Prerogative writ) การสั่งประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาและโดยเฉพาะแผนกควินส์เบนท์ ยังทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์พิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลคราวน์คอร์ต หรือศาลมาจิสเตรทคอร์ต โดยวิธีที่เรียกว่า คอนเคส สเตเตด (Con case Stated)

5) ศาลมาจิสเตรทคอร์ต (Magistrate Court)

ศาลมาจิสเตรทคอร์ต เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาประเภทความผิดเล็กน้อยๆ โดยไม่ใช้ลูกขุน (Summary offence) และในฐานะเป็นศาลชั้นต้นมีอำนาจพิจารณาคดีต่างๆ ดังนี้

(1) ในฐานะเป็นศาลพิชิตีเซชัน (Court of petty sessions) พิจารณาคดีอาญาที่ผู้กระทำผิดเป็นผู้ใหญ่

(2) ในฐานะเป็นศาลคดีเด็กและเยาวชน (Juvenile Court) พิจารณาคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปี⁵²

(3) ในฐานะเป็นศาลครอบครัว (Domestic) ศาลแพ่ง (Civil court) ศาลปกครอง พิจารณาคดีที่เกี่ยวกับครอบครัว คดีแพ่งเล็กน้อย และที่เกี่ยวกับการปกครอง เช่น ออกใบอนุญาตเปิดสถานบริการ

ผู้พิพากษาในศาลมาจิสเตรทคอร์ต คือ มาจิสเตรท หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า จัสติสออฟเดอะพีส หรือจัสติส มาจิสเตรท มีอำนาจพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจของตนและทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาที่ต้องพิจารณาโดยลูกขุน (Trial on indictment) การฟ้องคดีอาจกระทำที่ศาล หรือที่บ้านพักของผู้พิพากษาในท้องที่ที่ความผิดเกิดก็ได้ มาจิสเตรทส่วนใหญ่เป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ใช่นักกฎหมาย (Laymen) ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งโดยคณะกรรมการดูแลความสงบของแต่ละท้องที่ (Commission of the peace) ปกติจะแต่งตั้งจากผู้ที่อยู่ในท้องที่นั้นหรือภายในรัศมี 15 ไมล์

⁵² เมื่อทำหน้าที่เป็นศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลมาจิสเตรทคอร์ต จะนั่งพิจารณาคดีเป็นพิเศษ องค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่เกิน 3 นาย อย่างน้อยต้องมีผู้พิพากษาที่เป็นผู้ชาย 1 คน และผู้พิพากษาอีก 1 คน การพิจารณาใช้วิธีพิจารณาความเป็นพิเศษ

ผู้พิพากษาประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาที่มีได้เป็นนักกฎหมาย (Lay magistrate)⁵³ และผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย (Stipendiary)⁵⁴

ผู้พิพากษามาจิสเตรท ที่มีความประพฤติไม่ดีหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่อาจถูกลอร์ดชานเซลเลอร์ ปลดออกจากตำแหน่งผู้พิพากษามาจิสเตรท เกษียณอายุเมื่ออายุครบ 70 ปี แต่ถ้าได้รับการแต่งตั้งก่อนวันที่ 28 ตุลาคม 2511 อาจทำงานต่อไปจนถึงอายุ 75 ปี

อำนาจศาลอื่นๆ ศาลมาจิสเตรทคอร์ท ยังมีอำนาจทำการไต่สวนผู้ต้องหา ในกรณีถูกจับโดยไม่มีหมายจับ ออกหมายเรียกหรือออกหมายจับ และการส่งประกันต่อผู้ต้องหา

องค์คณะผู้พิพากษามาจิสเตรทคอร์ทที่เป็นนักกฎหมายนั่งพิจารณาคดีตามลำพังได้ ส่วนผู้พิพากษาที่มีใช้นักกฎหมายจะต้องนั่งพิจารณาร่วมกันตั้งแต่ 2 คน⁵⁵ ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 7 คน ผู้พิพากษาต้องนั่งครบองค์คณะในการพิจารณา แต่ถ้าระหว่างนั้นมีผู้พิพากษาคนใดออกจากการพิจารณาและผู้พิพากษาที่เหลืออยู่มีจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดผู้พิพากษาที่เหลือทำการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้

2.5.1.2 ลูกขุนในประเทศอังกฤษ

ลูกขุนในประเทศอังกฤษ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) แกรนด์จюри (The Grand Jury) เป็นคณะลูกขุนที่สืบเนื่องมาจาก “The jury of Presentment of the Hundred” ซึ่งสถาปนาโดยกฎหมายที่เรียกว่า The Assizes of Clarendon 1166 ซึ่งหน้าที่ของแกรนด์จюри คือ การนำตัวผู้กระทำความผิดมาให้ศาลหลวงพิจารณา ซึ่งลูกขุน

⁵³ ผู้พิพากษาประเภทนี้ ไม่มีเงินเดือน แต่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมทั้งค่าขาดรายได้ด้วย

⁵⁴ ผู้พิพากษาประเภทนี้มีเงินเดือนประจำ ได้รับการแต่งตั้งโดยพระราชินี (The Crown) ภายใต้การแนะนำของลอร์ดชานเซลเลอร์ โดยเลือกจากผู้ที่เป็นบาริสเตอร์ หรือโซลิซิเตอร์มาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี ในมหานครลอนดอนมีจำนวนประมาณ 60 คน

⁵⁵ การนั่งพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีใช้นักกฎหมาย (Lay justices) จะมีเจ้าหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า มาจิสเตรท คอร์ท เคลิร์ก (Magistrates's Court clerk) คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาในปัญหาข้อกฎหมายหรือวิธีพิจารณาผู้ที่จะมาทำหน้าที่นี้ต้องเป็นบาริสเตอร์ หรือโซลิซิเตอร์มาไม่น้อยกว่า 5 ปี

เป็นผู้รู้เห็นและเป็นผู้กล่าวหาเอง กล่าวคือ รู้เห็นในฐานะที่เป็นประจักษ์พยานว่าจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง ดังนั้น บุคคลที่เป็น “แกรนด์จюри” จึงอยู่ในฐานะพยานด้วย ต่อมา แกรนด์จюри มีหน้าที่ไต่สวนข้อกล่าวหาเกี่ยวกับคดีอาญาว่ามีมูลหรือไม่ ซึ่งก็มีหน้าที่เพียงรับรองว่าการไต่สวนและการฟ้องร้องเป็นไปโดยชอบเท่านั้น ซึ่งในเวลาต่อมาหน้าที่นี้ได้เป็นหน้าที่ของจัสติส ออฟเดอะพีส (Justice of the peace) รับผิดชอบแทนต่อมาในปี ค.ศ.1933 มีกฎหมายซึ่งเรียกว่า Administration of Justice act 1933 ยกเลิก “แกรนด์จюри”⁵⁶

2) แพททิจюри (The Petty Jury) มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินคดีความโดยตรง ลูกขุนประเภทนี้มีได้เกิดโดยผลของกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Statutes Law) แต่เกิดขึ้นจากคำสั่งของศาลหลวง ซึ่งออกโดยพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ (The Royal Prerogative) การพิจารณาตัดสินคดีโดยคณะลูกขุนนั้นจะกระทำได้อีกโดยความยินยอมของฝ่ายจำเลยเท่านั้น หากจำเลยนิ่งเฉย โดยเฉพาะคดีฐานกบฏ (Treason) หรือคดีประเภทคดีอาญาความผิดเล็กน้อย (Misdemeanour) ศาลถือว่า จำเลยรับสารภาพว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามฟ้อง หากเป็นความผิดอาญาร้ายแรง (Felony) จำเลยอาจเลือกได้ คือ จำเลยจะยินยอมให้ลูกขุนพิจารณาตัดสินคดีของตนหรือจำเลยจะต้องถูกเอาเหล็กลูกตุ้มทับที่หน้าอกจนกระทั่งยินยอมให้ลูกขุนพิจารณาคดีของตน วิธีการนี้เรียกว่า “peine forte et dure” แต่ส่วนใหญ่จำเลยจะยินยอมให้ศาลพิจารณาคดีของตนโดยใช้ลูกขุนในที่สุด แต่จำเลยที่ยอมตายก็มีมาก เนื่องจากถ้าจำเลยมิได้ถูกลูกขุนตัดสินว่ากระทำความผิดฐานความผิดอาญาร้ายแรง (Felony) ทรัพย์สินของจำเลยก็ไม่ต้องถูกริบเป็นของแผ่นดิน แต่หากถูกตัดสินว่า “มีความผิด” (guilty) ทรัพย์สินของจำเลยต้องถูกริบเป็นของแผ่นดิน

ต่อมาภายหลังวิธีการทรมานร่างกาย ได้ถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 1772 และถือว่า การไม่ให้ความยินยอมถือว่าเป็นคำให้การรับสารภาพ⁵⁷ การมีลูกขุนเข้าร่วมพิจารณาคดีนั้นสามารถแบ่งได้ตามประเภทของคดี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ดังนี้

(1) ลูกขุนในคดีแพ่ง เดิมคดีแพ่งทุกประเภทพิจารณาโดยลูกขุน ภายหลังการที่จะให้พิจารณาโดยลูกขุน เสื่อมความนิยมเป็นอันมาก และโดยผลของพระราชบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดี คอมนอนลอร์ว ค.ศ.1854 (The Common Law Procedure Act 1854) กำหนดให้การพิจารณาคดีแพ่งโดยผู้พิพากษาเท่านั้น ถ้าหากว่าคู่ความทุกฝ่ายยินยอม และตาม The Judicature Act 1854 และกฎหมายต่อมา ปรากฏว่าในการปฏิบัติของศาลแพนคเวินส์เบินธ์ของ

⁵⁶ THE HAMLYN LECTURES, Trial by Jury 3rd.ed. (London: Stevens and Son,1966) p. 9.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 16-17.

ศาลสูงมีการพิจารณาคดีแพ่งที่อาศัยลูกขุนเพียงครั้งเดียวเท่านั้น และตาม The Administration of Justice (Miscellaneous) Act 1955 เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการใช้ลูกขุนในการพิจารณาคดีแพ่งซึ่ง มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัตินี้บัญญัติว่า คู่ความมีสิทธิที่จะให้ลูกขุนพิจารณาคดีแพ่งได้เฉพาะคดีหมิ่นประมาท⁵⁸

(2) ลูกขุนในคดีอาญา ปัจจุบันระบบลูกขุนในคดีอาญาน้อยลงจากเดิมเป็นอันมาก แต่มากกว่าคดีแพ่ง การที่จะไม่ให้พิจารณาคดีโดยลูกขุน (Jury) ก็ต้องได้รับการยินยอมของคู่ความเสมอ ความผิดอาญาทุกประเภท จำเลยมีสิทธิที่จะขอให้พิจารณาโดยลูกขุนได้ เว้นแต่จะให้มีการพิจารณาคดีที่รวดเร็ว ซึ่งในคดีประเภท Indictable Offence ร้อยละ 95 จำเลยจะไม่ต้องการให้พิจารณาคดีของตนโดยลูกขุน (Jury) มีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ที่จำเลยต้องการให้พิจารณาคดีโดยลูกขุน ซึ่งต่อมามีความผิดอาญาเกิดมากขึ้นโดยเฉพาะในคดีเกี่ยวกับการจราจร ทำให้มีคดีที่ต้องพิจารณาโดยรวดเร็วเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งในคดีประเภทนี้จำเลยสามารถขอให้ลูกขุนพิจารณาได้ หากความผิดนั้นกำหนดโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือน อย่างไรก็ตามจำเลยส่วนใหญ่ก็ต้องการให้พิจารณาคดีของตนโดยรวดเร็ว

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้น ลูกขุนจะนั่งในที่ซึ่งศาลจัดให้โดยเฉพาะเพื่อฟังการพิจารณาคดี ก่อนที่จะมีการสืบพยาน คู่ความทั้งสองฝ่ายจะแถลงเปิดคดีของตนว่ามีประเด็นอย่างไร มีพยานที่ต้องการสืบอย่างไร เพื่อให้ลูกขุนทราบประเด็นพิพาทและทราบพยานหลักฐานฝ่ายของตนเอง เมื่อทำการสืบพยานเสร็จคู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถแถลงการณ์ปิดคดีได้ โดยคู่ความทั้งสองฝ่ายมีโอกาสที่จะจูงใจให้ลูกขุนรับฟังและเชื่อพยานหลักฐานฝ่ายของตนเอง โดยแสดงเหตุผลจูงใจให้ลูกขุน (Jury) ตัดสินให้ฝ่ายตนเองชนะคดี ลูกขุนสามารถที่จะสอบถามปัญหาสงสัยในการพิจารณาคดีนั้นได้โดยสอบถามผู้พิพากษาในศาลโดยเปิดเผย ศาลจะสั่งให้ทนายโจทก์หรือทนายจำเลยตอบข้อสงสัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่ลูกขุน (Jury) สอบถามได้ เพราะลูกขุนจะไม่สามารถสอบถามทนายหรือคู่ความโดยตรงนั่นเอง

ผู้พิพากษาจะเป็นผู้สรุปคดีให้ลูกขุนฟังโดยสรุปข้อเท็จจริงในคดีโดยจะอธิบายปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับคดีนั้นให้ลูกขุนทราบ โดยเฉพาะเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นๆ หลังจากลูกขุนได้ฟังการพิจารณาคดีแล้ว ลูกขุนจะออกจากห้องพิจารณาคดีเข้าสู่ห้องประชุมเพื่อปรึกษานหาข้อระหว่างลูกขุนเกี่ยวกับคดีนั้น ลูกขุนคนใดจะแยกจากลูกขุนคนอื่นไม่ได้ จนกว่าจะสามารถตกลงคำชี้ขาดได้แล้ว ลูกขุน (Jury) จะมีคำชี้ขาดอย่างไร ผู้ใดจะซักถามเหตุผลในคำชี้ขาดของลูกขุนไม่ได้

⁵⁸ สุนัย มโนมัยอุดม, อ้างแล้ว เติงอรรถที่ 41, น.167.

แม้กระทั่งตัวผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นเองก็ตาม ซึ่งเมื่อลูกขุน (Jury) ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่แล้วเสร็จ หัวหน้าลูกขุนซึ่งได้เลือกขึ้นในที่ประชุมจะออกมากล่าวรายงานคำวินิจฉัยของลูกขุน (Jury) ทั้งหมดให้ผู้พิพากษาทราบ ว่า จำเลยจะมีความผิดตามฟ้องหรือไม่ ซึ่งคำชี้ขาดของลูกขุน (Jury) นั้นไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลประกอบตาม Criminal Justice Act 1967 โดยมาตรา 13 บัญญัติว่า หลังจากที่ถูกลูกขุน (Jury) ได้พยายามหามติเอกฉันท์ว่าจำเลยกระทำผิดจริงหรือไม่เป็นเวลา 2 ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น ซึ่งผู้พิพากษาเป็นผู้กำหนด และลูกขุน (Jury) ยังไม่สามารถหามติเอกฉันท์ได้ ผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้ลูกขุน (Jury) ตัดสินด้วยคะแนน 10 เสียงต่อ 2 เสียงก็ได้ กรณีที่ลูกขุน (Jury) เหลือเพียง 11 คน หรือกรณีที่ลูกขุน (Jury) นั่งพิจารณาเหลือเพียง 10 คน คะแนนเสียงข้างมากก็ต้องเป็น 9 เสียงต่อ 1 เสียง ในทางปฏิบัติ ลูกขุนจะใช้เวลาอภิปรายในห้องประชุมลูกขุน (Jury) นานหลายชั่วโมง ซึ่งมีตัวอย่างคดี R. V. McKenna (1960) 1Q.B.411⁵⁹ ผู้พิพากษาสั่งให้ลูกขุนต้องพิจารณาคดีให้เสร็จภายใน 10 นาที เนื่องจากผู้พิพากษาจะต้องเดินทางไปราชการต่างถิ่น ถ้าลูกขุนไม่สามารถพิจารณาคดีให้เสร็จภายใน 10 นาที ต้องถูกกักตัวอยู่ที่ศาล จนกว่าผู้พิพากษาจะเดินทางกลับมาในวันรุ่งขึ้น ซึ่งคดีนี้ลูกขุนตัดสินให้จำเลยมีความผิด โดยใช้เวลาเพียง 6 นาที จำเลยจึงอุทธรณ์ว่าการออกคำสั่งของผู้พิพากษาเป็นคำสั่งที่มีชอบ เป็นการบีบบังคับลูกขุนให้ตัดสินคดีเป็นปฏิปักษ์ต่อจำเลย ซึ่งในคดีนี้นั้นศาลอุทธรณ์ตัดสินยกฟ้องให้ปล่อยตัวจำเลยพ้นจากข้อกล่าวหา เพราะคำสั่งของผู้พิพากษานั้นไม่ชอบ

หลังจากหัวหน้าลูกขุนได้แถลงต่อศาลว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่แล้ว จำเลยมีสิทธิที่จะแถลงต่อศาลขอลดหย่อนผ่อนโทษได้ในขณะนั้น จำเลยจะต้องเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับความประพฤติ ความดีความชอบที่จำเลยกระทำมาก่อน ทั้งประวัติการทำความผิดของจำเลยต่อศาล เพื่อประกอบการพิจารณาของศาลว่า จำเลยควรจะได้รับโทษสถานใด หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะตัดสินลงโทษจำเลย ซึ่งมีข้อสังเกตว่า ในประเทศอังกฤษลูกขุนไม่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการลงโทษจำเลยแต่อย่างใดเลย

บุคคลที่จะปฏิบัติหน้าที่ลูกขุนได้ต้องได้รับหมายเรียกตัวลูกขุนจากศาล โดยมีคุณสมบัติดังนี้⁶⁰

(1) เป็นบุคคลที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกสภาจังหวัดได้และมีอายุระหว่าง 18 ปีถึง 65 ปี

⁵⁹ THE HAMLYN LECTURES, *supra* note 56, p.224.

⁶⁰ Justice Act 1974 , Section 9

(2) เป็นบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ประจำเป็นปกติในสหราชอาณาจักร (United Kingdom) ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยไม่นับตั้งแต่อายุครบ 13 ปี เว้นแต่เขาจะเป็นผู้ถูกตัดสิทธิ (Ineligible) หรือขาดคุณสมบัติ (Disqualified)

จะเห็นได้ว่า บุคคลทุกคนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนมีหน้าที่ต้องเป็น ลูกขุนทั้งนี้ หมายความว่า เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะต้องเป็นลูกขุนเทียบได้กับหน้าที่ที่ชาวไทยทุกคนมีหน้าที่ต้องเข้ารับราชการทหาร ซึ่งหากผู้ใดหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนก็ต้องมีความผิดตามกฎหมาย เหตุผลที่กฎหมายของประเทศอังกฤษวางหลักไว้ดังกล่าวนี้ เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายอังกฤษต้องการให้ประชาชนชาวอังกฤษเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอันกระทบถึงความสงบสุขของพวกเขานั้นเอง

อาจจะกล่าวได้ว่า ลูกขุน คือ ตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ที่เข้าไปมีส่วนร่วมพิจารณาการกระทำผิดของจำเลยในท้องถิ่นนั้นเช่นกัน ซึ่งในการพิจารณาคดีในลักษณะนี้ ถือว่าประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง จึงสมควรเป็นผู้ตัดสินว่าผู้ใดกระทำผิดเนื่องจากการกระทำนั้นมีผลกระทบกระเทือนความสงบสุขของประชาชนโดยตรง

2.5.1.3 การพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน

การพิจารณาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีความนั้น ความเป็นอิสระของลูกขุนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่จะรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพส่วนบุคคลของปวงประชาชน

สำหรับในคดีแพ่งนั้น หากคำตัดสินของลูกขุนฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อพยานหลักฐานในคดี ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้มีการพิจารณาใหม่โดยลูกขุนคณะใหม่ได้

จะเห็นได้ว่า ศาลสูงยอมรับความเป็นอิสระในการพิจารณาและชี้ขาดคดีของลูกขุนว่าเป็นอำนาจอันชอบธรรม ผู้พิพากษาในคดีนั้นๆ จะสั่งลงโทษลูกขุนทั้งหมดหรือคนใดคนหนึ่ง ในฐานะที่มีความเห็นไม่ตรงกับผู้พิพากษาไม่ได้ แต่ศาลก็สามารถจะให้มีการพิจารณาคดีโดยลูกขุนคณะใหม่อีกก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นทางออกอีกทางหนึ่ง⁶¹

คำชี้ขาดของลูกขุน หมายถึง การชี้ขาดว่าจำเลยกระทำผิดในคดีนั้นหรือไม่ ซึ่งคำชี้ขาดของลูกขุนนี้ หากลูกขุนชี้ขาดว่า จำเลยไม่ผิด (Not Guilty) จะต้องปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไป คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด แต่โจทก์สามารถที่จะอุทธรณ์ได้ หากลูกขุนชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิด (Guilty) เป็นอันเสร็จหน้าที่ของลูกขุน ผู้พิพากษาก็จะเป็นผู้ตัดสินระวางโทษ (Sentence) ว่า

⁶¹ ประทีป ทองลิมา, "ระบบลูกขุนสำหรับประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), น.88.

จำเลยมีความผิดกฎหมายใดและลงโทษตามความหนักเบาแห่งความผิดนั้น การชี้ขาดของลูกขุนไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลแต่อย่างใดทั้งสิ้น ซึ่งแตกต่างจากคำพิพากษาของศาล และคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ซึ่งต้องอธิบายถึงเหตุผลของคำวินิจฉัยชี้ขาด เพื่อให้คู่กรณีได้รับทราบ⁶² กล่าวคือ เมื่อลูกขุนได้ฟังข้อสรุปคดีของผู้พิพากษา ลูกขุนก็จะดำเนินการประชุมชี้ขาดโดยลูกขุนจะต้องออกจากห้องพิจารณาของศาลสู่ห้องประชุมของลูกขุนโดยเฉพาะ ซึ่งก็อยู่ในศาลนั่นเอง เพื่อปรึกษาว่าจะตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงในคดีนั้นอย่างไร ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นก็ไม่สามารถสอบถามได้ ระหว่างการประชุมเพื่อหาคำชี้ขาดในคดีนั้นลูกขุนไม่สามารถที่จะออกจากห้องประชุมโดยไม่ได้รับอนุญาตได้และจะติดต่อกับผู้ใดไม่ได้จนกว่าจะมีคำชี้ขาดคดีเสร็จสิ้นไป ซึ่งเมื่อปรึกษาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้า (Foreman) จะเป็นผู้รายงานแก่ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้นว่าคณะลูกขุนตัดสินว่าอย่างไร โดยในคำชี้ขาดนั้นไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลประกอบคำตัดสิน

จะเห็นได้ว่า คำชี้ขาดของลูกขุนนั้นจะต้องกระทำในศาลโดยเปิดเผย โดยกระทำต่อหน้าลูกขุนพร้อมกันหมดและคดีที่เกี่ยวข้องกับการกบฏ (Treason) หรือความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ (Felony) ลูกขุนจะต้องทำคำชี้ขาดต่อหน้าจำเลย ซึ่งการชี้ขาดของลูกขุนว่าจำเลยมีความผิดนั้น (Guilty) คะแนนเสียงของลูกขุนในการชี้ขาดทุกคนต้องเป็นเอกฉันท์⁶³ คำชี้ขาดของลูกขุนนั้นใช้ได้เฉพาะการประชุมของลูกขุนหรือการชี้ขาดแต่ละครั้ง หากคะแนนเสียงของลูกขุนไม่เป็นเอกฉันท์ ผู้พิพากษาจะเพิกถอนลูกขุนคนนั้นและจะตั้งลูกขุนคนใหม่ขึ้นพิจารณาแทน โดยต้องพิจารณาคดีใหม่ทั้งหมด จนกว่าจะได้คะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ ปัจจุบันคะแนนเสียงของลูกขุนสำหรับคดีถือเอามติ 10 เสียง ใน 12 เสียงเป็นมติของลูกขุนว่า จำเลยได้กระทำผิด ซึ่งผลคือ จำเลยพยายามที่จะติดต่อกับลูกขุนคนใดคนหนึ่งเพื่อให้ช่วยให้ตนเองพ้นจากการที่ต้องรับผิดชอบอาญา โดยให้ลูกขุนที่มีความสามารถจงใจลูกขุนคนอื่น ให้มีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นของตนว่า จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้อง⁶⁴ ในการป้องกันการแก้ไขมติของลูกขุนจากมติเอกฉันท์มาเป็นมติโดยใช้เสียงข้างมากนั้น นักวิชาการและนักกฎหมายยังมีความเห็นว่าจะไม่อาจที่จะแก้ไขปัญหาการรับสินบนหรือการใช้สิทธิพลคู่ความลูกขุนได้ แม้ว่าทางตำรวจจะให้การคุ้มครองลูกขุน

⁶² THE HAMLYN LECTURES, *supra* note 56, p. 14.

⁶³ ประพนธ์ ศาตะมาน, "ระบบลูกขุนในคดีอาญาในประเทศอังกฤษ," อุลพาณ เล่มที่ 5 น.31 – 32. (สิงหาคม ปีที่ 1 2497)

⁶⁴ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, อั้งแล้ว เชิงอรรถที่ 38, น. 43.

เป็นอย่างดีแล้ว แต่ฝ่ายทางจำเลยก็อาจจะใช้อิทธิพลคุกคามบุคคลในครอบครัวของลูกขุนได้ ซึ่งในปัญหาดังกล่าวนักวิชาการบางท่านเสนอว่าควรที่จะนำหลัก เอ็กซ์ อิน คอมมิวนิเกโด (Ex-Incommunicado) ซึ่งจะช่วยให้ลูกขุนมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้มากกว่าเดิม คือนับตั้งแต่ลูกขุนสาบานตัวจนกระทั่งจนถึงการแถลงต่อศาลว่าตัดสินอย่างไร ลูกขุนไม่สามารถติดต่อกับใครได้เลย ซึ่งหลักการในเรื่องนี้ลูกขุนจะต้องพักที่ศาลและจะติดต่อกับใครไม่ได้จนกระทั่งคดีเสร็จการพิจารณา ซึ่งยังมีความเห็นจากนักกฎหมายและนักวิชาการเห็นว่า วิธีนี้จะเป็นวิธีที่ดีกว่าการเปลี่ยนแปลงจากการแก้ไขมติเอกฉันท์มาเป็นเสียงข้างมาก⁶⁵ ต่อมาได้มีการแก้ไขกฎหมายในเรื่องมติของลูกขุน คือ The Criminal Act, 1967 ในมาตรา 13 บัญญัติว่า “หลังจากที่คณะลูกขุนได้พยายามหามติเอกฉันท์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่เป็นเวลานานถึงสองชั่วโมงหรือกว่านั้น เมื่อผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาคดีนั้นจะเห็นสมควรกำหนดแล้ว หากลูกขุนยังไม่สามารถหามติที่เป็นเอกฉันท์ได้ ผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้ลูกขุนตัดสินด้วยคะแนน 10 เสียง ใน 12 เสียง ก็สามารถทำได้”

ปัจจุบันระบบลูกขุน (Juries System) มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบกฎหมายของอังกฤษ ซึ่งลอร์ด เดฟลิน (Lord Devlin)⁶⁶ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง การพิจารณาคดีโดยลูกขุน “Trial By Jury” ว่าเป็นการพิจารณาคดีโดยผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ ที่อยู่ในวัยกลางคนที่มีความสติปัญญาปานกลาง และมีระดับความเป็นอยู่ในชั้นกลาง ซึ่ง ลอร์ด เดฟลิน (Lord Devlin) ได้กล่าวไว้ในคดี Ward V. James ว่าอย่าได้รังเกียจการพิจารณาคดีโดยลูกขุน เพราะการพิจารณาคดีโดยลูกขุนนั้นเป็นรากแก้วของสิทธิเสรีภาพของชาวอังกฤษมาเป็นเวลานานเกินกว่าที่จะมีการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งในกรณีที่บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอุกฉกรรจ์ (Felony) หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวเท็จก็ไม่มี การพิจารณาคดีแบบใดที่จะเสาะหาความจริงได้ดีไปกว่าการพิจารณาคดีโดยลูกขุนแล้ว

จึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่า การพิจารณาคดีโดยลูกขุนในประเทศอังกฤษนั้น เป็นระบบที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอังกฤษ เพราะถือว่าเป็นหลักประกันในอันที่จะรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ได้รับความอยุติธรรมจากการใช้อำนาจตุลาการโดยมิชอบ คดีอาญาและคดีแพ่งส่วนใหญ่ได้รับการพิจารณาโดยลูกขุน อนึ่งสิทธิของคู่ความในอันที่จะให้มีการพิจารณาของตนโดยลูกขุนนั้นเป็นสิทธิที่สำคัญ ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาในประเทศ

⁶⁵ W.R.Cornish, *The Jury* (Allen: The Penquin Press, 1986) p.147-148.

⁶⁶ THE HAMLYN LECTURES, *supra* note 56, p.17.

อังกฤษนั้นเป็นเสมือนรากแก้วของหลักรัฐธรรมนูญของอังกฤษ หากปราศจากการพิจารณาคดีโดยลูกขุนแล้ว ระบบการปกครองของประเทศอังกฤษย่อมจะต้องสลายลงโดยสิ้นเชิง

2.5.1.4 การดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

(1) คดีแพ่ง

ในหัวข้อนี้ ผู้ทำการศึกษาจะได้นำเสนอการดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศอังกฤษ⁶⁷ ในคดีแพ่งและคดีอาญาในความผิดฐานละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ สิทธิบัตร สิทธิในเครื่องหมายการค้า แบบผลิตภัณฑ์ และลิขสิทธิ์ คดีแพ่งเหล่านี้จะพิจารณาในศาลชั้นต้น (High Court) ซึ่งพิจารณาคดีแพ่งที่ไม่ใช่คดีทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

ในปี ค.ศ. 1977 (พ.ศ. 2520) ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิทธิบัตร (Patent Court) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของศาลชั้นต้น (High Court) มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ การละเมิดสิทธิในสิทธิบัตร สิทธิในเครื่องหมายการค้าหรือลิขสิทธิ์ คดีเหล่านี้ยังอาจพิจารณาในส่วนอื่นของศาลชั้นต้น (High Court) ได้ด้วย ศาลสิทธิบัตรยังมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์คำตัดสินของสำนักงานสิทธิบัตรที่พิจารณาข้อโต้แย้งเรื่องการใช้สิทธิบัตร หรือการจดทะเบียนสิทธิในเครื่องหมายการค้าหรือผลิตภัณฑ์ของสำนักงานสิทธิบัตร ส่วนเรื่องการป้องกันและลงโทษการหลอกลวงทางการค้าเป็นความผิดทางอาญา

ในบางกรณีต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น การปลอมสินค้า ตราอันเป็นความผิดทางแพ่งและอาญา คดีละเมิดอาจดำเนินการได้ ไม่ว่าจะเริ่มมีการละเมิดแล้ว หรือในระยะเริ่มแรก โดยเป็นสิทธิของเจ้าของสิทธิเลือกดำเนินคดี ในกรณีได้มีการละเมิดแล้ว โจทก์ที่ชนะคดีมีสิทธิได้ค่าเสียหายสำหรับสิ่งที่เกิดขึ้น ค่าเสียหายสำหรับในอนาคต เช่น ห้ามทำเลเมิดในอนาคต ซึ่งจะฟ้องบริษัทและผู้บริหารบริษัทด้วย อันจะเป็นการป้องกันที่จะเปิดบริษัทใหม่ หากยังทำเลเมิดอีกก็จะถูกจำคุก และคำสั่งให้สินค้าหรือวัตถุที่ใช้ในการกระทำผิดให้ส่งหรือทำให้ไม่เป็นภัยต่อไป

การพิจารณาคดีหลายๆ คดีจะใช้เวลานานมากกว่าจะเริ่มการพิจารณาศาลอาจถูกขอให้ใช้คำสั่งระงับชั่วคราว (Interlocutory injunction) กับการละเมิด ซึ่งจะมีผลจนกว่าเริ่มคดี โดยเฉพาะคดีที่จำเลยถูกหาว่าไม่สุจริต ซึ่งมักจะใช้กับคดีเครื่องหมายการค้าหรือบริการ การเลียนแบบ (Passing – off) และลิขสิทธิ์ โจทก์ที่ได้คำสั่งระงับชั่วคราวจะต้องให้การรับรองความเสียหายที่จะเกิดขึ้น (Cross-Undertaking damages) กล่าวคือ ถ้าในที่สุดโจทก์แพ้คดี

⁶⁷ ปลื้มจิต ทวีพัฒน์, "ความจำเป็นและความพร้อมในการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญา," อุลพาห เล่มที่ 1 ปีที่ 42 น.94

จะต้องชดใช้ความเสียหายให้จำเลย สำหรับการเข้าไปทำให้กิจการของจำเลยเสียหายโดยเฉพาะ คดีสิทธิบัตร คำสั่งระงับชั่วคราวจะไปหยุดการผลิต ซึ่งสร้างความเสียหายอย่างมาก โจทก์ควร จะขอต่อศาลทันทีที่ทราบว่ามีกรณีละเมิด ศาลจะให้คำสั่งนี้เพื่อคงสถานภาพที่เป็นอยู่ (Status Quo) จนกว่าจะถึงการพิจารณาคดี ศาลมักจะมีคำสั่ง “ระงับชั่วคราว” เว้นแต่ พยานไม่สามารถที่จะ เปิดเผยได้ว่า โจทก์มีแนวโน้มที่จะชนะคดี ศาลจะพิจารณาโดยชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ในการออก คำสั่งกับไม่ออกคำสั่ง โจทก์หรือจำเลยจะได้รับชดใช้ค่าเสียหายอย่างเพียงพอ ถ้าออกคำสั่งโดย ผิดพลาดหรือไม่ออกคำสั่งโดยผิดพลาด

คุณสมบัติของผู้พิพากษาในศาลสิทธิบัตร (Patent Court) นี้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ แต่ศาลจะใช้วิธีแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ ในระยะเริ่มต้นคดีศาลอาจ แต่งตั้งที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์⁶⁸ (Scientific advisers) หรือที่ปรึกษา⁶⁹ (Assessors) เพื่อให้ ความเห็นต่อศาลได้ ทำให้คู่ความลดการให้ข้อมูลทางเทคนิค และพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสำคัญ อย่างไรก็ตามที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์และที่ปรึกษามีหน้าที่ให้ความเห็นเท่านั้น หน้าที่ตัดสินคดี ยังคงเป็นของผู้พิพากษา สำหรับวิธีพิจารณาความในศาลสิทธิบัตรนี้จะใช้วิธีพิจารณาความธรรมดา

(2) คดีอาญา

คดีอาญาเกี่ยวกับการปลอมแปลงสิทธิบัตรสินค้า หรือลิขสิทธิ์ คดีอาญาจะเริ่มคดีใน ศาลมาจิสเตรท⁷⁰ (Magistrates Court) จากนั้นวิธีพิจารณาก็จะดำเนินต่อไปที่ศาลอุทธรณ์ คดีอาญา (Regional Crown Court) และอุทธรณ์ไปยังศาลลำดับที่สูงกว่า

⁶⁸ ที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ (Scientific advisers) สามารถให้ความเห็นต่อศาล ไม่ว่า จะขึ้นนั่งกับผู้พิพากษาระดับพิจารณาคดีหรือได้ถาม หรือรายงานปัญหาข้อเท็จจริง หรือให้ ความเห็นที่ไม่เกี่ยวกับข้อกฎหมาย หรือการแปลความหมาย

⁶⁹ ที่ปรึกษา (Assessors) จะให้คำปรึกษาแก่ผู้พิพากษาระดับพิจารณา ซึ่งปกติคู่ความ จะขอให้ตั้ง คำขอต้องให้คู่ความอื่นที่สามารถปฏิเสธการมีที่ปรึกษาได้ทราบและคัดค้านได้ และคำขอ ต้องยื่นค่าธรรมเนียมของที่ปรึกษาด้วย

⁷⁰ ศาลมาจิสเตรท มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาประเภทความผิดเล็กน้อยๆ โดยไม่ใช้ ลูกขุน มีอำนาจพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจของตนและทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาที่ ต้องพิจารณาโดยคณะลูกขุน (Trial on Indictment)

ในคดีอาญา ผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีกฎหมายมากมายหลายฉบับที่เป็นความผิดอาญา ซึ่งมักเกี่ยวกับการค้าหรือสินค้า เช่น The Hallmarking Act 1973, Food and Drug Act 1955 แต่หลักทั่วไปที่เป็นความผิดอาญา คือ The Trade Descriptions Act 1968-1972 ในกรณีการทำความผิดอาญาเป็นความผิดทางแพ่งด้วยคนมักจะเลือกดำเนินคดีทางแพ่งมากกว่า เพราะศาลจะใช้วิธีการคุ้มครองในอนาคต ซึ่งทำได้โดยเร็วได้รับค่าเสียหายมากกว่าวิธีพิจารณาง่ายกว่า และศาลอาญาไม่มีสิทธิให้ค่าเสียหาย และผลที่จะได้ก็เพียงแค่จำเลยถูกปรับคดีส่วนใหญ่พิจารณาในศาลมาจิสเตรท โทษปรับไม่เกิน 2,000 ปอนด์ แต่บางกรณีก็อาจมีการดำเนินคดีในศาลที่สูงกว่าได้ การพิจารณาจะมีลูกขุนและมีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ได้แก่ คดีข้อโกง คดีอาญาในคดีทรัพย์สินทางปัญญาในอังกฤษมุ่งคุ้มครองประชาชนผู้บริโภคมากกว่าการคุ้มครองเจ้าของสินค้า

จะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีในประเทศอังกฤษจะแยกศาลในการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา กล่าวคือ คดีแพ่งเริ่มพิจารณาที่ศาลชั้นต้น (High Court) และศาลพิเศษ คือ ศาลสิทธิบัตรและศาลสิทธิบัตรจังหวัด และหากเป็นการพิจารณาในศาลสิทธิบัตรจังหวัดการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลจะต้องอุทธรณ์ไปยังศาลชั้นต้น (High Court) ทั้งนี้ คุณสมบัติของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีแพ่งในศาลสิทธิบัตรและศาลสิทธิบัตรจังหวัดไม่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญในทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากศาลจะใช้วิธีแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ที่ปรึกษาวิทยาศาสตร์ (Scientific Advisers) และที่ปรึกษา (Assessors) เพื่อให้ความเห็นต่อศาล ส่วนการตัดสินคดีเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา นอกจากนี้วิธีพิจารณาความในศาลสิทธิบัตร และศาลสิทธิบัตรจังหวัดก็ใช้วิธีพิจารณาความธรรมดา อนึ่ง ศาลสิทธิบัตร ถือเป็นส่วนหนึ่งของศาลชั้นต้น และศาลสิทธิบัตรจังหวัดมีลำดับต่ำกว่าศาลชั้นต้นเพื่อให้คำใช้จ่ายลดลงและการพิจารณาคดีเร็วขึ้น

ในคดีอาญา คดีเริ่มต้นที่ศาลมาจิสเตรท ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีความผิดเล็กน้อยๆ โดยไม่ใช้ลูกขุน และผู้พิพากษาในคดีอาญาก็ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ และบางคดีอาจมีการดำเนินคดีในศาลสูงได้โดยจะมีลูกขุนเข้าร่วมพิจารณาคดีด้วย

หากการทำความผิดเป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา คนจะเลือกดำเนินคดีแพ่งมากกว่า โดยยึดหลักการลงโทษทางแพ่งด้วย การเรียกค่าเสียหายและสามารถขอให้ศาลสั่งจำเลยระงับการละเมิดชั่วคราวได้ด้วย

2.5.2 ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสไม่มีผู้พิพากษาสมทบร่วมพิจารณาคดี แต่มีลูกขุนเข้าร่วมพิจารณาพิพากษาคดีแทน

2.5.2.1 ระบบศาลในประเทศฝรั่งเศส

ลูกขุนจะเข้าร่วมในการพิจารณาคดีเฉพาะในคดีอาญาร้ายแรง (Crime) เท่านั้นและต้องเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ส่วนการพิจารณาคดีแพ่งนั้นลูกขุนไม่ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด วิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสนั้นมีลักษณะระบบผสม (Procédure Mixte) แต่ส่วนที่มีความสำคัญนั้นเป็นระบบไต่สวน (Type Inquisitoire) และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสนั้นนับว่าเป็นประมวลกฎหมายที่มีความเก่าแก่อมายิ่ง มีการแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมือง ต่อมาจึงได้แก้ไขหลายครั้ง และใช้ชื่อใหม่ว่า Code de Procédure Pénale ซึ่งได้ใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็นเรื่องศาลและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยการแบ่งศาลออกเป็น 2 ส่วน คือ ศาลไต่สวน (Juridiction d'Instruction) และศาลตัดสิน (Juridiction d'Jugement) โดยศาลทั้งสองแห่งนี้จะทำการพิจารณาคดีตามบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปและกฎหมายพิเศษ⁷¹ ดังนี้

(1) ศาลที่ทำหน้าที่ไต่สวนคดี (Juridiction d' Instruction)⁷²

การไต่สวนคดีเป็นขั้นตอนที่จะต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในความผิดอาญาทุกประเภท ยกเว้นแต่ในคดีความผิดเล็กน้อย (Petites affaires) เช่น การขับรถฝ่าไฟแดงที่ไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนคดีโดยศาลไต่สวนคดี

ความผิดอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศสแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ความผิดลหุโทษ (Contraventions) ความผิดมิชฌิมโทษ (Délits Correctionnels) และความผิดมหันตโทษ (Les Crimes) ในกรณีของความผิดลหุโทษโดยรูปแบบต้องมีการไต่สวนคดี ผู้ทำการไต่สวนคดีจะไม่ใช้ศาลไต่สวนคดี หากแต่เป็นตำรวจทำหน้าที่ไต่สวนคดี (Officier de police judiciaire) กรณีความผิด

⁷¹ Perter Herzog, Civil Procedure in France (Martinus Nijhoff: Netherland, 1967) pp.113-117.

⁷² ธนกร วรปรัชญากุล, "ระบบศาลยุติธรรมและการขอให้มีการทบทวนคำพิพากษาของศาลในประเทศฝรั่งเศส," อุลพาห เล่มที่ 1 ปีที่ 51 น.54-56. (มกราคม-เมษายน 2547)

มัชฌิมโทษ การขอให้ศาลไต่สวนคดีทำการไต่สวนคดีไม่จำเป็นต้องทำทุกคดีขึ้นอยู่กับลักษณะคดีและความยากง่ายของคดี ส่วนความผิดมหันตโทษ⁷³ จะต้องขอให้ศาลไต่สวนคดีทำการไต่สวนคดีทุกคดี และภายหลังจากการไต่สวนคดีเสร็จสิ้นแล้วคดีจะเข้าสู่ขั้นตอนของศาลที่ทำหน้าที่พิพากษาคดี โดยศาลจังหวัด (Tribunal de Grande Instance) ทำหน้าที่เป็นศาลไต่สวนคดีและค้นหาพยานหลักฐานในคดีเพื่อที่จะพิสูจน์ทั้งการกระทำความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยศาลไต่สวนคดีสามารถที่จะกระทำได้ทุกอย่างเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่ต้องการแม้ว่าอาจจะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลก็ตาม⁷⁴

(2) ศาลที่ทำหน้าที่พิพากษาคดี (Juridiction de Jugement)⁷⁵

ศาลที่ทำหน้าที่พิพากษาคดีแบ่งออกเป็นศาลมหันตโทษ ศาลมัชฌิมโทษและศาลคดีหูโทษ(ตำรวจ) ดังนี้

(2.1) ศาลมหันตโทษ(Cours d'Assises) ในศาลนี้ประกอบด้วยผู้พิพากษา 3 นาย โดยผู้พิพากษาที่เป็นหัวหน้าคณะจะต้องเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ที่มีเขตอำนาจและผู้พิพากษาอีก 2 นาย ต้องเป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือผู้พิพากษาศาลจังหวัด (Tribunal de Grande Instance) แห่งท้องที่ที่ศาลมหันตโทษนั้นตั้งอยู่ และประกอบด้วยลูกขุน 9 คน ซึ่งมีอายุ 23 ปีขึ้นไป (Citoyens Tirés au sort) ได้รับการคัดเลือกโดยการจับสลากจากผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประจำปีของท้องถิ่นที่ศาลมหันตโทษตั้งอยู่ ซึ่งเป็นระบบการพิจารณาคดีที่มีลูกขุนเพียงศาลเดียวในประเทศฝรั่งเศส ด้วยเหตุที่ศาลนี้มีลูกขุนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนของประเทศ (Juridiction Populaire) Cours d' assises จึงเป็นศาลชั้นแรก และเป็นศาลชั้นสุดท้าย (en premier et dernier ressort) ในการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง คำวินิจฉัย (verdicts) ของคณะลูกขุนจะเกิดขึ้นและสิ้นสุดในชั้นของศาลมหันตโทษนี้ ทำให้ไม่สามารถที่จะอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะลูกขุนต่อไปได้

(2.2) ศาลมัชฌิมโทษ (Tribunaux Correctionnels) ศาลจังหวัด(Tribunal de Grande Instance) ทำหน้าที่เป็นศาลมัชฌิมโทษในคดีอาญา มีอำนาจพิจารณา พินาศคดีมัชฌิมโทษ (délits) ที่มีโทษจำคุกหรือมีโทษมีโทษปรับไม่เกิน 3,750 ยูโร⁷⁶

⁷³ คือ ความผิดฆาตกรรม คดีลักทรัพย์โดยมีอาวุธ เป็นต้น

⁷⁴ มาตรา 101 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส

⁷⁵ ธนกร วรปรัชญากร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 72 ,น.58-59.

⁷⁶ มาตรา 381 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส

(2.3) ศาลคดีลหุโทษ (Tribunaux de police) ศาลแขวง (Tribunal d'instance) เป็นศาลที่ทำหน้าที่เป็นศาลตำรวจมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีลหุโทษ (contraventions) ที่มีโทษปรับไม่เกิน 3,000 ยูโร⁷⁷ ซึ่งการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลตำรวจนี้กระทำโดยผู้พิพากษานายเดียว เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศาลตำรวจที่มีตำแหน่งเป็น (commissaire de police) จะปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ อนึ่ง วิธีพิจารณาคดีในศาลตำรวจนี้มีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว

2.5.2.2 ลูกขุนในประเทศฝรั่งเศส

ลูกขุนของประเทศฝรั่งเศสนั้นมาจากกฎหมายอังกฤษ ซึ่งเดิมลูกขุนมี 2 ประเภท คือ ลูกขุนฟ้องร้อง (Jury d'Accusation) และลูกขุนพิจารณาคดี (Jury de Jugement) โดยลูกขุนฟ้องร้องจะเป็นผู้เสนอว่าควรจะมีฟ้องร้องผู้กระทำความผิดหรือไม่ และลูกขุนพิจารณาคดีจะพิจารณาคดีว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นผูกระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งต่อมาลูกขุนฟ้องร้องปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ผลจึงมีการยกเลิกไปโดย Code d'Instruction Criminelle ซึ่งมีผลทำให้เหลือแต่ลูกขุนในศาล Cour d'Assises เท่านั้น⁷⁸

ลูกขุน คือผู้ที่ถูกเลือกมาให้พิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษา เพราะเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในคดีนั้นหรืออยู่ในฐานะที่จะให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีนั้นได้ โดยศาลไม่ต้องอาศัยพยาน โดยเลือกมาจากผู้ที่อยู่ใกล้เคียงคู่ความ ซึ่งต่อมาลูกขุนได้เปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้าม ลูกขุนเป็นผู้ที่ไม่ได้รู้เห็นเหตุการณ์ แต่อาจฟังเหตุการณ์จากพยานแล้ววินิจฉัยข้อเท็จจริง โดยในการเลือกลูกขุนนั้นมักเลือกจากผู้มีฐานะดี เป็นต้นว่า ต้องมีบ้านมีที่ดินหรือต้องเสียภาษีปีละเท่านั้นเท่านี้ ลูกขุนมีหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง จึงไม่ต้องมีความรู้ทางกฎหมาย ส่วนปัญหาข้อกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะเป็นผู้วินิจฉัย ลูกขุนอาจมีได้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา⁷⁹

ระบบลูกขุนอาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศที่ใช้ระบบลูกขุน ในประเทศฝรั่งเศสนั้นระบบลูกขุนไม่ได้ใช้กันอย่างกว้างขวางนัก การพิจารณาคดีโดยลูกขุนในประเทศฝรั่งเศสนั้นใช้เฉพาะคดีอาญาเท่านั้นในคดีอาญามหันตโทษ⁸⁰ ซึ่งพิจารณาโดย Cour d'Assises

⁷⁷ มาตรา 521 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส

⁷⁸ ประทีป ทองสิมา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 61, น.117.

⁷⁹ โกเมน ภัทรภิรมย์, "ลูกขุนฝรั่งเศส," วารสารอัยการ ปีที่ 14 ฉบับที่ 163 น.207. (กันยายน 2534)

⁸⁰ คดีที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปจนถึงประหารชีวิต

เท่านั้น⁸¹ ลูกขุนฝรั่งเศสนั้นมิได้มีอำนาจเพียงชี้ขาดในปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น หากแต่ชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมายและยังพิจารณากำหนดโทษจำเลยอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าลูกขุนของประเทศฝรั่งเศสก็คือผู้พิพากษานั้นเอง⁸² ส่วนคุณสมบัติของลูกขุนนั้นต้องมีสัญชาติฝรั่งเศสอายุ 30 ปีขึ้นไป อ่านและเขียนภาษาฝรั่งเศสได้ เป็นผู้มีสิทธิทางการเมือง ทางแพ่งและครอบครัว แต่จะต้องไม่เป็นผู้ต้องห้ามหรือผู้ที่ไม่เหมาะสมที่จะเป็นลูกขุน⁸³

2.5.2.3 การพิจารณาพิพากษาคดีโดยลูกขุน

หลังจากการคัดเลือกลูกขุนแล้ว ศาล (Cour d'Assises) จะดำเนินการเริ่มพิจารณาคดีได้ โดยลูกขุนจะนั่งตามรายชื่อเรียงข้างผู้พิพากษาตามลำดับที่จับสลากได้ เมื่อเข้าประจำที่แล้ว ประธานศาลจะกล่าวนำสาบานลูกขุน จากนั้นก็จะดำเนินการสืบพยาน ผู้พิพากษาและลูกขุนนั่งฟังร่วมกัน ลูกขุนสามารถที่จะสอบถามพยานและจำเลยได้โดยขออนุญาตจากประธานก่อน หรือขอให้ประธานศาลถามให้ ลูกขุนจะต้องไม่แสดงความเห็นของตนให้ปรากฏจนกว่าจะถึงเวลาประชุมปรึกษา มิฉะนั้นแล้วจะถือว่าคำชี้ขาดของลูกขุนจะเป็นโมฆะ โดยหลังจากสืบพยานแล้วจะไม่มีการสรุปคำฟ้อง คำให้การ แต่ประธานศาลต้องตั้งคำถามเป็นรายข้อ เช่น อาจจะถามว่า จำเลยได้ฆ่าผู้ตายหรือไม่ จำเลยมีเจตนาหรือไม่ มีเหตุที่จะลดโทษจำเลยหรือไม่ โดยคำถามเหล่านี้ ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนต้องตอบร่วมกันหลังจากที่ประชุมปรึกษากันแล้ว แต่คำถามเหล่านี้จะต้องเป็นคำถามที่ต้องอ่านในห้องพิจารณาเสียก่อนแล้วจึงยุติการพิจารณา ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนจะเข้าไปปรึกษากันในห้องประชุมที่เป็นห้องต่างหากจากห้องพิจารณา และเมื่อผู้พิพากษาและคณะลูกขุนปรึกษากันได้คำตัดสินแล้วจะออกมาอ่านคำตัดสิน โดยที่หน้าประตูห้องประชุมจะมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเฝ้า ผู้ใดจะเข้าไปในห้องประชุมไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากประธานศาล วิธีการประชุมระหว่างผู้พิพากษาและลูกขุนนั้นจะใช้วิธีปากเปล่า ไม่มีสำนวนการพิจารณาคดี แต่หากต้องการที่จะตรวจสำนวนเอกสาร ประธานศาลจะต้องนำสำนวนคดีเข้ามาในห้องประชุม แต่จะต้องเปิดสำนวนต่อหน้าอัยการและทนายจำเลย⁸⁴

⁸¹ โกเมน ภัทรภิรมย์, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 79, น.208.

⁸² เฟิงอ้าง, น.208

⁸³ เฟิงอ้าง

⁸⁴ เฟิงอ้าง, น.210.

เมื่อผู้พิพากษาและลูกขุนปรึกษากันแล้วก็จะออกเสียงลงคะแนน โดยตอบปัญหาแต่ละข้อเป็นลำดับไปซึ่งวิธีการลงคะแนนนั้นเป็นการลงคะแนนลับ โดยจะเขียนลงในบัตรว่า ใช่ หรือ ไม่ใช่ แล้วปิดบัตรยื่นให้ประธานศาล ประธานศาลจะเป็นผู้นับคะแนนต่อหน้าที่ประชุม จากนั้นจะแจ้งผลการลงคะแนนและจดไว้ทันที โดยมีหลักการนับคะแนนว่าบัตรลงคะแนนเสียงนั้นเป็นคุณแก่จำเลยหมด เมื่อตรวจนับคะแนนแต่ละครั้งแล้วจะต้องเผาบัตรทิ้งทันที โดยคำตัดสินที่เป็นโทษแก่จำเลยนั้น รวมทั้งคำปฏิเสธต่างๆ อีกทั้งเหตุบรรเทาโทษต้องได้รับคะแนนเสียงข้างมากอย่างน้อย 8 เสียงขึ้นไป โดยที่ประชุมจะต้องตอบปัญหาข้อเท็จจริงก่อน หากตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามที่โจทก์ฟ้องนั้น ต้องตอบปัญหาข้อกฎหมายด้วยการกระทำของจำเลยผิดกฎหมายอาญาหรือไม่ หากการกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานใด การฟ้องร้องถูกต้องหรือไม่ หากการกระทำนั้นเป็นความผิดและการฟ้องร้องถูกต้องจะลงโทษประการใด ในระหว่างการออกเสียงลงโทษจำเลยหากมีการลงคะแนน 2 รอบแล้วยังไม่มีโทษใดเป็นเสียงข้างมาก ต้องลงคะแนนเสียงเป็นรอบที่ 3 ซึ่งการลงคะแนนเสียงในรอบนี้โทษที่หนักที่สุดต้องถูกตัดออกไป หากเมื่อลงคะแนนเสียงรอบที่ 3 แล้วก็ยังไม่สามารถได้คะแนนเสียงข้างมากอีก ต้องลงคะแนนเสียงในรอบที่ 4 และจะตัดโทษหนักที่สุดในรอบที่ 3 ออกไป โดยจะลงคะแนนเสียงจนกว่าจะได้โทษที่ลงคะแนนเสียงเป็นเสียงข้างมาก เมื่อผู้พิพากษาและลูกขุนได้ตกลงกันได้แล้วก็ต้องมีคำชี้ขาดและคำพิพากษา และนำคำพิพากษามาอ่านให้จำเลยฟังในห้องพิจารณา โดยอ่านคำตอบ คำถามที่ตั้งไว้หลายข้อจนกว่าจะหมดแล้วจึงอ่านคำพิพากษาที่ให้ลงโทษหรือที่ให้ปล่อยจำเลย ต่อจากนั้นก็ถือว่า เป็นอันหมดหน้าที่ของลูกขุนในคดีนั้นๆ แล้ว⁸⁵ การเป็นลูกขุนของพลเมืองฝรั่งเศสนั้นเป็นหน้าที่ที่จะต้องเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรม หากผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นลูกขุนแล้วไม่ปฏิบัติหน้าที่จะต้องมีความผิดและการเป็นลูกขุนนี้ก็ไม่มียกเว้นตอบแทนแต่อย่างใด⁸⁶

ระบบลูกขุนในประเทศฝรั่งเศสนั้น มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้าน โดยฝ่ายที่คัดค้านนั้นมีข้อตำหนิว่าลูกขุนนั้นเป็นเพียงพลเมืองธรรมดาเท่านั้นไม่มีความรู้เพียงพอที่จะวินิจฉัยปัญหาในคดีอาญาที่หนักหนา ซึ่งเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนอย่างมาก การพิจารณาระบบลูกขุนทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าและเสียค่าใช้จ่ายสูงและเป็นสาเหตุแห่งอาชญากรรมเกิดจากพฤติการณ์ในอดีตและสิ่งแวดล้อมตัวผู้กระทำความผิด ต้องการให้ผู้พิพากษาเท่านั้นเป็นผู้ที่ตัดสิน

⁸⁵ ประทีป ทองสิมา, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 61*, น.121

⁸⁶ Gerhard O.W.Mueller, *International Criminal Law* (London: Sweet Maxwell, 1965), pp. 375-391.

คดี เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษามาในวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม จึงเป็นสาเหตุให้มีความพยายามที่จะลดคดีที่ต้องพิจารณาโดยลูกขุนลงนั่นเอง⁸⁷

ฝ่ายที่สนับสนุนในการมีส่วนร่วมการพิจารณาคดีโดยลูกขุนนั้น มีความเห็นว่าลูกขุนทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจอย่างมากอาจจะกล่าวได้ว่าตั้งใจมากกว่าผู้พิพากษาอาชีพ ผู้พิพากษาต้องทำหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง และเป็นการคานอำนาจของผู้พิพากษาอย่างหนึ่ง เนื่องจากลูกขุนไม่ได้ทำงานประจำจึงมีความพิถีพิถันกว่าผู้พิพากษาอาชีพ การรับฟังพยานต่างๆ ทำให้ความผิดพลาดในการพิจารณาน้อยลง ลูกขุนมีอิสระจากตัวบทกฎหมายมากกว่าผู้พิพากษาอาชีพ สามารถนำเหตุจูงใจที่ทำให้จำเลยกระทำความผิดมาพิจารณาด้วยจึงอาจจะให้คำชี้ขาดที่เป็นมนุษยธรรมมากกว่าตัวผู้พิพากษาที่ยึดตัวบทกฎหมายแต่อย่างเดียว

จะเห็นได้ว่า ลูกขุนเป็นผู้ก่อให้เกิดมนุษยธรรม ทำให้การลงโทษเป็นไปตามความรู้สึกของประชาชนและไม่ทำให้กฎหมายขัดกับหลักศีลธรรม จึงถือว่าลูกขุนนั้นเป็นหลักชัยของระบอบประชาธิปไตย และตามความรู้สึกของคนทั่วไปในประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนนี้ก็ยังไม่พร้อมที่จะยกเลิกระบบลูกขุนนี้⁸⁸

2.5.2.4 การดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

คดีแพ่งเกี่ยวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในประเทศฝรั่งเศส กฎหมายที่ใช้บังคับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ จะใช้กฎหมายพิเศษ กฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้าและสิทธิบัตร ศาลที่พิจารณาคดีเป็นแผนกหนึ่งในศาลชั้นต้น (Civil District Court) และอุทธรณ์ได้ต่อศาลอุทธรณ์ นอกจากนี้ยังอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา (Cour De Cassation) ได้อีกชั้นหนึ่งผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติพิเศษ แต่ละแผนกจะมีผู้เชี่ยวชาญในเรื่องคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ในการพิจารณาคดีสิทธิบัตร ศาลจะปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคต่างๆ และมีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษ กล่าวคือ ในประเทศฝรั่งเศสเจ้าของสิทธิบัตรที่อ้างว่าถูกละเมิดจะได้รับการคุ้มครองโดยรายงานยึดทรัพย์ของเจ้าพนักงานยึดทรัพย์ แสดงว่ามีการละเมิดเกิดขึ้น และใช้วิธีชั่วคราวให้จำเลยระงับการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Interlocutory injunction) ซึ่งมีผลให้เกิดการระงับการละเมิดที่รวดเร็ว หรืออย่างน้อยผู้ได้รับสิทธิบัตรได้รับการชดเชยค่าเสียหาย การดำเนินการ

⁸⁷ โกเมน ภัทรภิรมย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 79, น.212.

⁸⁸ เฟิงอ้าง, น.212.

อาจจะทำทันทีก่อนหรือหลังเกิดการละเมิด อย่างไรก็ตามวิธีการเช่นนี้ ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของการพิจารณาเป็นเพียงทางเลือกอื่นที่อาจจะทำได้ ไม่ใช่เรื่องที่ได้รับการพิจารณาทั้งหมดในศาล แต่จะได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาคนเดียวของศาลชั้นต้น (District Court) หรือผู้แทน คำสั่งจะง่ายและรวดเร็ว รายงานของเจ้าพนักงานยึดทรัพย์ และการยึดทรัพย์เป็นประเพณีปฏิบัติของฝรั่งเศส และเป็นวิธีการก่อนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิบัตร⁸⁹

จะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีในประเทศฝรั่งเศสได้นำเอาระบบลูกขุนของระบบกล่าวหามาใช้ แต่ได้ปรับให้ลูกขุนสามารถวินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีอาญาเท่านั้นที่ลูกขุนจะมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี ดังนั้น ในคดีแพ่งของคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีกฎหมายพิเศษใช้บังคับลูกขุนจึงไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี และเป็นประเพณีปฏิบัติของฝรั่งเศสที่คดีละเมิดสิทธิบัตรมักจะใช้วิธีการชั่วคราว (Interlocutory Injunction) เพื่อระงับการละเมิดที่รวดเร็ว โดยได้รับการดำเนินการโดยผู้พิพากษานายเดียวของศาลชั้นต้น (District Court) แต่การดำเนินการนี้ไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณา แต่เป็นวิธีการก่อนการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิบัตร

ด้วยประเพณีปฏิบัติข้างต้น ผู้ทำการศึกษา เห็นว่า เป็นเหตุผลทำให้ศาลที่พิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นเพียงระดับแผนกในศาลชั้นต้น (Civil District Court) และผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติพิเศษ แต่จะมีผู้เชี่ยวชาญในเรื่องคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเพื่อศาลจะได้ปรึกษาทางเทคนิคต่างๆ และมีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษ

2.5.3 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนี เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส ที่การดำเนินคดีอาญาถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการค้นหาความจริงให้ยุติ

ผู้ทำการศึกษา จะได้นำเสนอระบบศาลยุติธรรม และศาลพิเศษหรืออาจเรียกตามความเข้าใจในกฎหมายไทยว่า ศาลชำนาญพิเศษ ผู้พิพากษาสมทบ รวมถึงการดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ดังนี้

⁸⁹ ปลื้มจิต ทวีพัฒน์, อ้างแล้ว เติงอรรถที่ 67, น.104-105.

2.5.3.1 ระบบศาลในประเทศเยอรมนี

ศาลยุติธรรม⁹⁰ มีอำนาจวินิจฉัยคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง และคดีอื่นๆ แบ่งลำดับชั้นได้ดังนี้ ศาลชั้นต้นระดับล่าง (Amtsgerichte) หรืออาจเรียกตามความเข้าใจในกฎหมายไทยว่า ศาลแขวง ศาลชั้นต้นมลรัฐ (Landgerichte) ศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgerichte) : เทียบกับศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสหพันธ์รัฐ (Bundesgerichtshof) : เทียบกับศาลฎีกา ในศาลยุติธรรมเยอรมนี ผู้พิพากษาสมทบและลูกขุนจะมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย ผู้ทำการศึกษาจะได้นำเสนอควบคู่ไปด้วยกัน ดังนี้

(1) คดีแพ่ง วิธีพิจารณาคดีแพ่งใช้พระธรรมนูญศาลประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เขตอำนาจของศาลในคดีแพ่งมีดังนี้

(1.1) ศาลชั้นต้นระดับล่าง (Amtsgerichte) หรือศาลแขวง องค์คณะผู้พิพากษาในศาลนี้คือ ผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน

(1.2) ศาลชั้นต้นมลรัฐ (Landgericht) หรือศาลชั้นต้น แบ่งออกเป็นองค์คณะคดีแพ่งและองค์คณะคดีอาญา องค์คณะในคดีแพ่งยังแบ่งเป็นองค์คณะคดีพาณิชย์ และองค์คณะคดีแพ่งทั้งปวงที่เกินอำนาจของศาลชั้นต้นระดับล่าง ศาลชั้นต้นมีอำนาจวินิจฉัยคดีอุทธรณ์คำพิพากษาและอุทธรณ์คำร้องคำวินิจฉัยอื่นๆของศาลชั้นต้นระดับล่าง องค์คณะผู้พิพากษาอาชีพ 3 คน

ศาลชั้นต้นองค์คณะคดีพาณิชย์ จะวินิจฉัยคดีพาณิชย์⁹¹ แทนองค์คณะคดีแพ่งเมื่อโจทก์ยื่นฟ้องเป็นหนังสือ ถ้าโจทก์ยื่นฟ้องต่อองค์คณะคดีแพ่งเมื่อจำเลยยื่นคำร้องคัดค้าน องค์คณะคดีแพ่งจะต้องส่งเรื่องมาให้องค์คณะคดีพาณิชย์พิจารณาพิพากษา องค์คณะคดีแพ่งไม่มีอำนาจหรือดุลพินิจที่จะส่งเรื่องมายังองค์คณะคดีพาณิชย์ หากจำเลยไม่ร้องขอในกรณีศาลชั้นต้นองค์คณะพาณิชย์เป็นศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์มาจากศาลชั้นต้นระดับล่าง

⁹⁰ กมลชัย รัตนสกววงศ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายและระบบศาลของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พี.เค.พรินต์ติ้งเฮาส์, 2531), น. 178-193. (ในหนังสือรวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์).

⁹¹ คดีพาณิชย์ หมายถึง คดีพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับคำฟ้องเกี่ยวกับผู้ประกอบการค้าตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, การแลกเปลี่ยนหรือเช็ด, หุ้นส่วนในห้างด้วยกัน, เครื่องหมายการค้า ตัวอย่างสินค้า หรือแบบของสินค้า, การผูกขาด, คำฟ้องเกี่ยวกับกฎหมายทะเล กฎหมายบริษัท และคดีการค้าอื่นๆ

(ศาลแขวง) แต่หากเป็นกรณีทั่วไปองค์คณะที่ไม่มีเขตอำนาจมีหน้าที่ต้องโอนคดีไปยังองค์คณะที่มีเขตอำนาจ องค์คณะพยานวิชาชีพประกอบด้วย ผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน และผู้พิพากษาสมทบ จำนวน 2 คน

ผู้พิพากษาสมทบในองค์คณะพยานวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้มีสัญชาติเยอรมัน อายุ 30 ปีขึ้นไป และมีอาชีพหรือเคยมีอาชีพในทางการค้า กรรมการผู้จัดการบริษัท ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือ ประธานนิติบุคคลที่จดทะเบียนการค้าแต่งตั้งโดยคำแนะนำจากหอการค้า หรือการอุตสาหกรรม

(1.3) ศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht) มีเขตอำนาจคดีแพ่งในการพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์จากศาลชั้นต้นมลรัฐ ในกรณีศาลสูงมลรัฐทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมลรัฐ กรณีศาลชั้นต้นทำหน้าที่ทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นระดับล่างหรือศาลแขวง คำพิพากษาคือเป็นที่สุด เพราะมีพิจารณาพิพากษามาสามชั้นศาลแล้ว องค์คณะของศาลสูงมลรัฐประกอบด้วย ผู้พิพากษา 3 คน

(1.4) ศาลสูงสหพันธ์รัฐ (Bundesgerichtshof) หรือศาลฎีกาตั้งอยู่ที่เมือง Karlsruhe มีอำนาจทบทวนคำพิพากษาคดีอุทธรณ์ของศาลสูงมลรัฐทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมลรัฐที่กระโดดข้ามศาลสูงมลรัฐ โดยยื่นฎีกาต่อศาลฎีกาโดยตรง

ศาลสูงสหพันธ์รัฐในคดีแพ่งจะวินิจฉัยจำกัดในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น โดยกำหนดหลักการฎีกาไว้ในกฎหมาย

องค์คณะของศาลสูงสหพันธ์รัฐหรือศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษา 5 คน ได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีด้วยการเสนอแนะของรัฐมนตรีกว่าการกระทรวงยุติธรรม และคณะกรรมการเลือกสรรผู้พิพากษา

(2) คดีอาญา กฎหมายเยอรมันยึดหลักว่าการกระทำใดจะเป็นความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดอย่างชัดแจ้งก่อนการกระทำนั้น (Nulla Poena Sine Lege)

ประมวลกฎหมายอาญา แบ่งการกระทำผิดอาญาเป็น 3 ประเภท คือ ความผิดอาญาร้ายแรง (Verbrechen) ความผิดอาญาธรรมดา (Vergehen) และความผิดลหุโทษ (Übertretunge)

กฎหมายอาญาบังคับใช้กับการกระทำผิดทางอาญา วิธีพิจารณาความอาญาใช้พระธรรมนูญศาลประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เขตอำนาจศาลในคดีอาญา มีดังนี้

(2.1) ศาลชั้นต้นระดับล่าง (Amtsgerichte) หรือ ศาลแขวงมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี อันเป็นการกระทำความผิดทางอาญาที่มีความรุนแรงน้อยถึงปานกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในความผิดอาญาได้ 3 ประเภท ดังนี้

(2.1.1) ในความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกิน 2 ปี องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 คน

(2.1.2) ในความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกสูงสุดไม่เกิน 4 ปี องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 คนและผู้พิพากษาสมทบ 2 นาย

(2.1.3) ในคดีอาญาล้ำค่า องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คน และผู้พิพากษาสมทบ 2 คน

การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นระดับล่าง สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลชั้นต้นมลรัฐและศาลสูงมลรัฐ⁹²

(2.2) ศาลชั้นต้นมลรัฐ (Landgerichte) หรือศาลชั้นต้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกขั้นต่ำมากกว่า 4 ปี ขึ้นไปและมีอำนาจทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นระดับล่างหรือพิจารณาได้ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย จึงอาจทำหน้าที่เป็นทั้งศาลอาญาชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี⁹³

องค์คณะของศาลชั้นต้นมลรัฐหรือศาลชั้นต้นจะแบ่งได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

(2.2.1) ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรงปานกลาง องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 2 คน และผู้พิพากษาสมทบ 2 คน

(2.2.2) ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรงมาก องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 3 คน และผู้พิพากษาสมทบ 2 คน

(2.2.3) ในกรณีทบทวนคำพิพากษาศาลชั้นต้นระดับล่างหรือศาลแขวง องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย ผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน และผู้พิพากษาสมทบ 2 คน

(2.3) ศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgerichte) หรือศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา 2 กรณี คือ ในฐานะเป็นศาลชั้นต้นในคดีอาญาที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ เช่น ความผิดฐานกบฏ และทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ หรือศาลสูงในการพิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นระดับล่าง(ศาลแขวง) หรือศาลชั้นต้นมลรัฐ(ศาลชั้นต้น) จึงอาจทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลสูงแล้วแต่กรณี⁹⁴

องค์คณะของศาลสูงมลรัฐหรือศาลอุทธรณ์จะแบ่งได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

⁹² German code of Criminal Procedure (stpo.) Section 312

⁹³ German Court Constitutional Act (GVG) Section 59-78

⁹⁴ German Court Constitutional Act (GVG) section 115-122

(2.3.1) ในกรณีทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้น องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 5 คน

(2.3.2) ในกรณีทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 3 คน

(2.4) ศาลสูงสหพันธ์รัฐ (Bundesgerichtshof) หรือศาลฎีกา มีอำนาจทบทวนคำพิพากษาของศาลอาญาที่อยู่ระดับต่ำกว่า และถือเป็นศาลสูงสุด ดังนั้นคำพิพากษาในคดีอาญาจึงเป็นที่สุดในศาลนี้⁹⁵ เว้นแต่เป็นกรณีที่คำพิพากษาอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญจะต้องส่งไปยังศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีกครั้ง

ศาลสูงสหพันธ์รัฐ หรือศาลฎีกา จะวินิจฉัยเฉพาะประเด็นปัญหาข้อกฎหมายการทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมลรัฐ (ศาลชั้นต้น) หรือศาลสูงมลรัฐ (ศาลอุทธรณ์) เท่านั้น⁹⁶ว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ จะไม่วินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง ซึ่งถือว่าได้ยุติไปแล้วในศาลล่างทั้ง 2 แห่ง องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย ผู้พิพากษา 5 คน

จะเห็นได้ว่า ประเทศเยอรมนีซึ่งรับเอาระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นผู้พิพากษามทบอาชีพ (Honorary Lay Judges) ได้แก่ ในคดีพยานคดีอาญา เป็นต้น ผู้พิพากษามทบไม่ใช่พนักงานมีบทบาทจำกัดเฉพาะการนั่งพิจารณาและมีคำตัดสินเท่านั้น⁹⁷

2.5.3.2 การดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ประเทศเยอรมันจะแยกศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศออกจากศาลยุติธรรมทั่วไป โดยจัดตั้งเป็นศาลพิเศษ ได้แก่ ศาลสิทธิบัตรแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ศาลนี้ก่อตั้งขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1961(พ.ศ. 2504) ตั้งอยู่ที่เมืองมิวนิค (Munich) เหตุผลที่มีการจัดตั้งศาลนี้ เนื่องจากก่อนหน้านี้ คำวินิจฉัยชี้ขาดของผู้ตรวจสอบสิทธิบัตรและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิบัตรจะต้องอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายปกครอง แต่ทำหน้าที่คล้ายกับฝ่ายตุลาการ ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐ

⁹⁵ German Court Constitutional Act (GVG) section 123-140

⁹⁶ German Court Constitutional Act (GVG) section 135

⁹⁷ ผกากรอง ศรีทองสุข, "บทบาทหน้าที่ของผู้พิพากษามทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), น. 42-43.

เยอรมนีมีผลใช้บังคับปัญหานี้จึงได้รับการวินิจฉัยโดยศาลปกครองสูงสุดว่า สำนักงานสิทธิบัตรเยอรมันไม่ใช่ศาลยุติธรรมตามความหมายของกฎหมาย คำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์จึงสามารถนำขึ้นสู่ศาลเป็นคดีปกครองได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกเป็นสามฝ่าย ดังนั้น ในเวลาต่อมาเมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 12 จึงได้กำหนดให้รัฐบาลจัดตั้งศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมขึ้นโดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดตั้งศาลสิทธิบัตรขึ้นในปี 1961 ให้อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม⁹⁸

(1) เขตอำนาจของศาลสิทธิบัตรแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ศาลสิทธิบัตรแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้าเยอรมนี และสำนักงานคุ้มครองพันธุ์พืชเยอรมนี มีอำนาจพิจารณาประเด็นว่า สิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเหล่านั้นสามารถจดทะเบียนได้หรือไม่ ศาลมีอำนาจเพิกถอนสิทธิบัตรหรือสิทธิทางอุตสาหกรรมอันได้รับความคุ้มครองแล้วได้ และคดีที่อุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิบัตร อันเป็นกรณีพิพาทเกี่ยวกับเทคโนโลยีในการประดิษฐ์คิดค้นต่างๆ โดยตรง

ส่วนคดีละเมิดสิทธิบัตรและละเมิดสิทธิทางอุตสาหกรรมจะอยู่ในอำนาจของศาลแพ่ง และศาลแพ่งก็ไม่มีอำนาจวินิจฉัยประเด็นเรื่องความชอบด้วยกฎหมายของสิทธิบัตรหรือสิทธิทางอุตสาหกรรมเหล่านั้น ดังนั้น หากจำเลยที่ถูกฟ้องในศาลแพ่งว่าทำการละเมิดสิทธิจึงไม่สามารถยกข้อต่อสู้ว่าสิทธิทางอุตสาหกรรมของโจทก์ได้รับการจดทะเบียนโดยไม่ชอบหรือไม่ควรได้รับความคุ้มครองในคดีนี้ แต่จะต้องร้องขอให้ศาลสิทธิบัตรมีคำวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวแทน

จะเห็นได้ว่า สิทธิบัตรฉบับเดียวกันอาจมีข้อพิพาทที่พิจารณาแยกกัน 2 ศาล กล่าวคือ คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลสิทธิบัตรแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนคดีการละเมิดสิทธิบัตร ศาลชั้นต้นมลรัฐ (Landgerichte หรือ State Court) หรือศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป

(2) องค์คณะผู้พิพากษา

ปริมาณคดีในศาลสิทธิบัตร มีคดีที่ฟ้องใหม่ประมาณ 4,000 คดีในแต่ละปี ปัจจุบันศาลสิทธิบัตรมีผู้พิพากษาประมาณ 140 คน และมีเจ้าหน้าที่ธุรการศาลประมาณ 140 คน ในการปฏิบัติงานจะแบ่งผู้พิพากษาออกเป็น 30 คณะตามประเภทคดีที่ได้รับมอบหมาย ในบางคณะจะ

⁹⁸ www.dpma.de/bpatg/bundespatentgericht/englisch/index.html

ประกอบด้วยผู้พิพากษา ซึ่งเป็นนักกฎหมายเท่านั้น บางคณะจะประกอบด้วยผู้พิพากษาที่มีความรู้ทางเทคนิค ซึ่งเป็นผู้พิพากษาสมทบ (Honorary Lay Judges) แต่ฐานะเช่นเดียวกับผู้พิพากษาอาชีพที่จบการศึกษาทางกฎหมาย (Professional Judge) ผู้พิพากษาสมทบในศาลสิทธิบัตรมีวาระดำรงตำแหน่งตลอดชีพ มีสิทธิและหน้าที่ (Rights and Duties) เหมือนผู้พิพากษาอาชีพทุกประการ ส่วนในศาลแพ่ง (ศาลชั้นต้นมลรัฐ) จะเป็นผู้พิพากษาที่เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องกฎหมายเท่านั้น⁹⁹

องค์คณะผู้พิพากษาจะประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวนเท่าใดผู้พิพากษาสมทบเท่าใดจะขึ้นอยู่กับประเภทของคดี ได้แก่

(2.1) คดีที่ปัญหาข้อกฎหมายเป็นปัญหาหลักได้แก่ คดีออกแบบผลิตภัณฑ์ในบางเรื่อง คดีวินิจฉัยอุทธรณ์ คดีคุ้มครองพันธุ์พืชในบางคดี คดีวินิจฉัยอุทธรณ์ คดีเครื่องหมายการค้า องค์คณะจะประกอบด้วยผู้พิพากษานักกฎหมายทั้ง 3 คน

(2.2) คดีที่มีประเด็นพิพาททางเทคนิค หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย ผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ โดยผู้พิพากษาสมทบจะมีจำนวนมากกว่าเป็นส่วนมาก องค์คณะจึงประกอบด้วย ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ซึ่งเป็นผู้พิพากษาสมทบ 1 คน ผู้พิพากษาลูกคณะที่เป็นผู้พิพากษาสมทบ 2 คน และผู้พิพากษา 1 คน ในคดีคุ้มครองพันธุ์พืชบางเรื่องตัดสินโดยองค์คณะผู้พิพากษาจำนวน 4 คน ประกอบด้วย หัวหน้าคณะเป็นผู้พิพากษา 1 คน ผู้พิพากษาลูกคณะที่เป็นผู้พิพากษา 1 คน ผู้พิพากษาสมทบ 2 คน การออกเสียงทำคำพิพากษามีเสียงฝ่ายละ 2 เสียงเท่ากัน ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะเป็นผู้ชี้ขาด

การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันของผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบในศาลสิทธิบัตรแห่งสหพันธรัฐเยอรมนีประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก การปฏิบัติงานต้องอาศัยความไว้วางใจกันและความพร้อมของผู้พิพากษาที่ต้องมีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น อันจะมีผลถึงคุณภาพของคำพิพากษาของศาลสิทธิบัตร

(3) คุณสมบัติขององค์คณะในศาลสิทธิบัตร

ผู้พิพากษาสมทบในศาลสิทธิบัตร จะต้องมีความเชี่ยวชาญในเทคโนโลยีสาขาใดสาขาหนึ่ง เมื่อสำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) หรือเทคโนโลยีแล้วจะต้องมีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 5 ปี และมีความรู้พื้นฐานทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

⁹⁹ Jim Patterson, "Ubung Match den Meister: How US District Courts can Better Adjudicate Patents by Learning from Germany's Specialized Courts."

โดยเฉพาะกฎหมายสิทธิบัตร¹⁰⁰ ส่วนผู้พิพากษาศาลสิทธิบัตรจะเป็นผู้สำเร็จวิชากฎหมายโดยตรง ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวคือ จะต้องสำเร็จนิติศาสตรบัณฑิตและได้รับการฝึกอบรมเพื่อเป็นผู้พิพากษา ทั้งยังจะต้องผ่านประสบการณ์การเป็นผู้พิพากษามากหลายปี เช่น เคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลอื่นหรือเคยเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองมาก่อน ได้แก่ในสำนักงานเครื่องหมายการค้าและสิทธิบัตร เป็นต้น ผู้พิพากษาศาลสิทธิบัตรไม่จำเป็นต้องมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องทางเทคนิคแต่อย่างใด ผู้พิพากษาเหล่านี้จะเรียนรู้ประเด็นทางเทคนิคไปในขณะพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้พิพากษามีความรู้ในปัญหาข้อกฎหมายเป็นอย่างดี คุณสมบัติของผู้พิพากษาศาลสิทธิบัตรจะเหมือนกับคุณสมบัติของผู้พิพากษาศาลแพ่ง(ศาลชั้นต้นมลรัฐ (Landgerichte) ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา¹⁰¹

(4) ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

ผู้พิพากษาศาลสิทธิบัตรมีความเป็นอิสระและถูกผูกพันให้ปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น ในการตัดสินคดีผู้พิพากษาจะไม่ถูกบังคับให้ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำใดๆ และไม่อาจถูกโยกย้ายโดยไม่ได้รับความยินยอมด้วย

(5) การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลสิทธิบัตร

คำพิพากษาศาลสิทธิบัตรในคดีร้องขอให้เพิกถอนสิทธิบัตรคู่ความอาจอุทธรณ์ไปยังศาลสูงสหพันธ์รัฐ (Bundesgerichtshof) หรือ Federal Supreme Court หรือศาลฎีกาเป็นกระบวนการพิจารณาชั้นอุทธรณ์ กล่าวคือ ศาลสูงสุดสหพันธ์รัฐหรือศาลฎีกาจะทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ มีอำนาจวินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย และหากเห็นสมควรก็สามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมได้ และด้วยเหตุที่ศาลสูงฎีกานี้เป็นผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย จึงจำเป็นต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญในการทบทวนคำพิพากษาของศาลสิทธิบัตร¹⁰²

¹⁰⁰ ในทางปฏิบัติผู้พิพากษาศาลสิทธิบัตรได้รับคัดเลือกมาจากเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบในสำนักงานสิทธิบัตรเท่านั้น

¹⁰¹ Jim Patterson, "Ubung Machtden Meister : How US District Courts Can Better Adjudicate Patents by Learn from Germany's Specialized Courts." p.29-30

¹⁰² www.dpma.de/bpatg/bundespatentgericht/englisch/index.html

จะเห็นว่า โครงสร้างศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศของ
ประเทศเยอรมันเป็นศาลพิเศษและมีผู้พิพากษาสมทบ